

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΑΣ
ΜΑΘΗΜΑ: ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Δρ ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΙΜΠΟΥΚΙΔΟΥ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ: Δρ Ειρήνη Τσιμπουκίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 13

ΕΝΟΤΗΤΑ 1	ΥΦΑΝΤΙΚΗ/ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ. ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΑ ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	ΙΕΡΑΤΙΚΑ ΑΜΦΙΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	ΙΕΡΑΤΙΚΑ ΑΜΦΙΑ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	ΙΕΡΑΤΙΚΑ ΑΜΦΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΑ ΑΜΦΙΑ ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ 1453
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΑΜΦΙΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΠΕΠΛΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 8	ΤΑ «ΧΡΥΣΑ»
ΕΝΟΤΗΤΑ 9	ΚΕΝΤΡΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΧΡΥΣΟΚΕΝΤΗΤΙΚΗΣ
ΕΝΟΤΗΤΑ 10	Η ΦΥΛΑΞΗ, Η ΕΚΘΕΣΗ, Η ΚΑΤΑΛΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΥΣΟΚΕΝΤΗΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ
ΕΝΟΤΗΤΑ 11	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ: α.στη Χριστιανική Ανατολή έως τον 7 ^ο αιώνα, β. από τα εργαστήρια της Κωνσταντινούπολης 6 ^{ος} -13 ^{ος} αιώνας
ΕΝΟΤΗΤΑ 12	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΕΙΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 13	ΜΕΛΕΤΗ ΥΦΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ –ΑΣΚΗΣΕΙΣ- ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ- ΕΙΚΟΝΕΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ	
ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Το χρώμα στην Αγία Γραφή, στα Ιερά Άμφια	
<ul style="list-style-type: none"> - Ο συμβολισμός ουσιώδες συστατικό του Χριστιανισμού. Θεολογικά νοήματα. - Από τον 4^ο αιώνα ο συμβολισμός στην ανατολική λειτουργική παράδοση των αμφίων. Στη δύση αργότερα. - Στην Αποκάλυψη του Ιωάννη, χρήση των συμβολισμών. 	
ΧΡΥΣΟ:	Απαστράπτουσα λάμψη του Θείου, Ουράνια Δόξα, Άμεση παρουσία του Θείου.
ΛΕΥΚΟ:	Περιγραφή της φύσης, του σώματος (υγιές ή ασθενές). Ανάσταση, νίκη, αγνότητα, καθαρότητα, δικαιοσύνη, χαρά. Το κατεξοχήν ιερατικό χρώμα στη γλώσσα της Αγίας Γραφής.
ΚΟΚΚΙΝΟ:	Πολύτιμα υφάσματα, τελετές εξαγνισμού του μωσαϊκού νόμου. Ανάλογα με την απόχρωση συμβολίζει την αμαρτία, την ασθένεια, τον πλούτο, την ευημερία, την βασιλική εξουσία, τη ζωή, το αίμα, τη βία.
ΠΟΡΦΥΡΟ:	Το πολυτιμότερο από τα χρώματα στην αρχαιότητα. Από οστρακόδερμα της Μεσογείου. Βασιλικό χρώμα: για 1 ουγκιά (30 γραμμάρια δηλ.) πορφύρας: 250.00 μαλάκια.
ΠΡΑΣΙΝΟ:	Φύση, φυτά, αναγέννηση, ελπίδα.
ΜΠΛΕ:	Κυρίως στη Παλαιά Διαθήκη για να δηλώσει τα ιερά υφάσματα. Σύμβολο πλούτου, ουρανός, Παράδεισος, Άγιο Πνεύμα.
ΜΑΥΡΟ:	Μεσονύχτιο, ασθένεια, μαλλιά, λύπη.
Το χρώμα στα Ιερά Άμφια της Ανατολής	
ΙΣΤΟΡΙΚΟ	4αι. μ. Χ. – 5αι. μ. Χ. – Οι πηγές αναφέρουν: « λαμπρά ιμάτια ».
	9αι. μ. Χ. – Το χρώμα με ιδιαίτερη σημασία στη Χριστιανική λατρεία ΤΟ ΛΕΥΚΟ. Στη Μεσόγειο θεωρείται, γενικά, το χρώμα της γιορτής και των σημαντικών γεγονότων. Το λευκό στιχάριο.
	Μετά τα μέσα του 15 ^{ου} αιώνα: Η εκκλησιαστική εξουσία με κοσμική διάσταση. Τα παλιά αυτοκρατορικά ενδύματα υιοθετούνται στην επισκοπική λειτουργική αμφίεση.

<p>ΧΡΥΣΟ: Βασιλική αξία. Αλήθεια, φως εκ φωτός. ΛΕΥΚΟ: Εορταστικό χρώμα. Αναστάσιμο. Ενδύματα σωσμένων. ΜΠΛΕ: Η δύναμη του Αγίου Πνεύματος. ΚΟΚΚΙΝΟ: Αίμα του Χριστού και των πρώτων μαρτύρων. Αγάπη. ΠΡΑΣΙΝΟ: Οσιακή και ασκητική ζωή. Γη, ελπίδα. ΜΟΒ (το βιολετί): Θείο Πάθος.</p>	<p>Δεσποτικές εορτές, Μνήμες, Επίσημες εορτές. Πάσχα. Κυριακές, Βάπτιση, Γάμος, Χειροτονίες, Μνήμες. Θεοφάνεια, Θεομητορικές εορτές, Μνήμες. Μεγάλη Πέμπτη. Εορτές μαρτύρων. Από το Βυζάντιο πότε χαρμόσυνο και πότε πένθιμο. Κυριακή Βαΐων, Εορτές Τιμίου Σταυρού, Μνήμες. Μεγάλη εβδομάδα.</p>
--	---

Μελετήστε τα παραρτήματα της Ενότητας 1.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Ιερατικά άμφια Διακόνου

Άσκηση 1: Βυζαντινό Μουσείο, www.ebyzantinemuseum.gr → Συλλογές → Συλλογές Υφασμάτων. Μελετήστε όλο το περιεχόμενο της συλλογής υφασμάτων, κοσμηκών και εκκλησιαστικών, που περιέχονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Βυζαντινού Μουσείου

Είναι 7 κατανέμονται σε 3 βαθμούς της Ιεροσύνης.

Διάκονος	3	Στιχάριο, Οράριο, Επιμανίκια.
Πρεσβύτερος	5	Στιχάριο, ΕΠΙΤΡΑΧΗΛΙΟ, Επιμανίκια, ζώνη, φελόνιο.
Επίσκοπος	7	Στιχάριο, επιτραχήλιο, επιμανίκια, ζώνη, φελόνιο (πολύσταύριο), ωμοφόριο, επιγονάτιο, σάκος, κατά περίπτωση.

Μετά την άλωση επιπλέον Μίτρα, Μανδύας, Σάκος.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ

Στιχάριο		Οράριο	Επιμανίκια
Τι	Εσωτερικός χιτώνας	Διακριτικό του διακόνου	Μακριά μανικέτια.
Περιγραφή	120-130cm πλατιά μανίκια, πλάγια ανοίγματα με δέσιμο. Ποδήρης εσωτερικός χιτώνας	Μακριά λεπτή στενή λωρίδα. 3 τρόποι φορεμένο: ελεύθερο, πάνω στον αριστερό ώμο, διαγώνια.	Κάτι που φοριέται κάτω από τα μανίκια, τραπέζιο. Ετυμολογικά σημαίνει κάτι που φοριέται επάνω από τα μανίκια.
Στόχος	Να καλύπτει το σώμα, ιδιαίτερα τα σκέλη	Για την απόμαξη του στόματος.	Για να καλύψουν το κάτω

		Διακρίνει αυτόν που ορίζεται να φροντίζει την ευταξία του λαού	μέρος των μανικιών του στιχάριου. Ως τον 12 αι. στοιχείο της επισκοπικής αμφίεσης. Μετά την άλωση η χρήση του και στους διακόνους.
Μεταφορά – Συμβολισμοί	Οικουμενικότητα ανθρώπου. Υπέρβαση της διάκρισης (φύλου – φυλής).	<ul style="list-style-type: none"> - Φτερά αγγέλων, καθώς αιωρείται στον αριστερό ώμο του διακόνου. - Σημασία του λεντίου (ρούχο για να δουλέψει κάποιος) 	Με διαφορετική εικόνα στο κάθε ένα.
Χρώμα – Σκηνές	Λευκό: πρώτη περίοδος Οτιδήποτε: Νεότερη περίοδος Πορφυρό: Περίοδος μετάνοιας Κόκκινοι – άσπροι «ποταμοί»	<ul style="list-style-type: none"> - Ουράνιες δυνάμεις, άγγελοι σεβίζοντες, θυμιόντες - Μεταβυζαντινά: Σκηνές από τον Ευαγγελισμό, Δέηση, Άγιοι διάκονοι, ιεράρχες, άγιοι συναφείς με το χώρο. 	Πιθανώς προέρχεται από τα συγκλητικά και αυτοκρατορικά λωρία (clavi).
Ρίζες	<ul style="list-style-type: none"> - Από τους ιερείς του παλιού Ισραήλ. - Από τη ρωμαϊκή tunica dalmatica. 		
Υλικό	Λευκό λινό	Λεπτό λινό ύφασμα	Λινό, μεταξωτά
Τέχνη	Πρωτάτο, Άγιο Όρος, 16 ^{ος} αι. Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος, ο Άγιος Νικόλαος, ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος	<ul style="list-style-type: none"> -Οράριο (1676) Ιερά Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρο;. - Οράριο του ηγούμενου της ιεράς μονής Ασωμάτων Μανασσή (1762) Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Ηράκλειο. 	<ul style="list-style-type: none"> -Ραβέννα, Άγιος Βιτάλιος, στους αξιωματούχους της φρουράς του Ιουστινιανού. - Μουσείο Αγίας Αικατερίνης , Ηράκλειο Κρήτης -Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Ιερατικά άμφια Πρεσβύτερου

	Στιχάριο	Επιτραχήλιο	Φελόνιο	Ζώνη	Επιμανίκια
Τι	Το ίδιο με τον διάκονο	Για γύρω από τον λαιμό.	Εξωτερικό άμφιο.	Για τη μέση.	Γύρω από τους καρπούς

Περιγραφή	151 x 110 cm στενά μανίκια μέχρι τον καρπό. Φοριέται με ζώνη.	Στενόμακρη λωρίδα. Φαρδύτερο από το οράριο, στενότερο από το ωμοφόριο του επισκόπου. Συνδέεται μπροστά με κουμπιά, κρόσσια κάτω.	Κωδωνοειδές ένδυμα, χωρίς μανίκια, καλύπτει όλο το σώμα, με οπή στο επάνω μέρος για το κεφάλι.	100-114 x 6-8 Επίπεδο. Δένεται πίσω με κορδέλες ή μπροστά με πόρπη. Σταυρός ή άλλο σύμβολο.	Λιγότερο σκληρά από τα επισκοπικά και λιγότερο διακοσμημένα. Τραπεζοειδή. 15-18-25 x 26 Δένουν με κουμπιά ή κορδέλες.
Στόχος	Το ίδιο με τον διάκονο.	Είναι το απαραίτητο ιερατικό άμφιο που χωρίς αυτό ο λειτουργός δεν επιτρέπεται να πλησιάσει το Ιερό θυσιαστήριο ή να εκτελεί οποιαδήποτε ιερή τελετή.	Ως τον 5 ^ο αιώνα πανωφόρι για κληρικούς, λαϊκούς.	Δείχνει την ανάληψη κάποιου αξιώματος. Φοριέται επάνω από το επιτραχήλιο.	Ως συμπλήρωμα των μανικιών του στιχάρου.
Μεταφορά / Συμβολισμός	Το ίδιο με τον διάκονο.	Ψυχές του ποιμνίου (για τα κρόσσια) για τις οποίες ο ιερέας θα λογοδοτήσει κατά την ημέρα της κρίσης.		Ο σταυρός στο κέντρο ή κάποιο άλλο σύμβολο.	
Χρώμα / Σκηνές	Μετά το βυζάντιο: - Διάκοσμος με σταυρούς στους ώμους. - Άνθη στη παρυφή ή επιγραφές.	Στον τράχηλο: Χριστός, φιλοξενία του Αβραάμ. Στο ύψος των ώμων: Μορφές Αγγέλων, Δέηση, Ευαγγελισμός. Κατά μήκος των κάθετων: Μορφές ιεραρχών, αποστόλων, προφητών, οσίων, μοναχών.	Νεότερα χρόνια: Πλάτη: Παραστάσεις Χριστού – Αρχιερέα ή της Αγίας Τριάδας ή άνθινο διάκοσμο	Προέρχεται από το μοναχικό σχήμα.	
Ρίζες	Το ίδιο με διάκονο.			Ρίζες στην ιερή ζώνη του Ααρών.	

				Προέρχεται από το μοναχικό σχήμα.	
Υλικό	Το ίδιο με διάκονο.	Χρυσοκέντητο	Χρυσοκέντητες	Πολύτιμα υλικά.	
Τέχνη	Το ίδιο με διάκονο.	Στο Βυζάντιο από τον 10 ^ο αιώνα. Στα πορτρέτα ιερέων και ιερομόναχων από τον 11 ^ο αιώνα και εξής.	Εντοπίζεται από την παλαιοχριστιανική περίοδο σε απεικονίσεις επισκόπων (Θεσσαλονίκη, Ραβέννα).		

ΕΝΟΤΗΤΑ 4					
Ιερατικά άμφια Επίσκοπου					
	1. Στιχάριο	2. Επιτραχήλιο	3. Ζώνη	4. Σάκκος	5. Φελόνιο
Τι	Χιτώνας	Για γύρω από τον λαιμό	Για τη μέση		
Περιγραφή	Όμοιο με του πρεσβύτερου, στερεώνεται με ζώνη αλλά άλλος διάκοσμος. Στενά μανίκια απολήγουν σε λουριά. Λευκό. Πορφυρό σε περιόδους νηστείας.	Ίδιο σχήμα με του Πρεσβύτερου. Πλουσιότερος διάκοσμος για κάτω από το σάκκο. Εξάιρεση στην ορθοδοξία: Ο πάπας και πατριάρχης Αλεξάνδρειας φέρει και δεύτερο επιτραχήλιο το επονομαζόμενο κριτάτον πάνω από τον σάκο και κάτω από το ωμοφόριο. Δες εικόνα Κρητική σχολή, 16 ^{ος} αι.	Πιο πλούσια διακοσμημένο από του Πρεσβύτερου.	Το πιο πλούσιο ιερατικό άμφιο, σχήμα δαλματικής με φαρδιά μισομάνικα. Στα πλάγια κορδέλες ή κωδωνίσκους ραμμένα στους ώμους.	Όμοιο με του Πρεσβύτερου. Με συγκεκριμένο διάκοσμο και χρήση από τον Πατριάρχη και τους επισκόπους Καισαρείας, Εφέσου, Θεσσαλονίκης, Κορίνθου (πηγή 12 ου αι.). Όλοι οι Μητροπολίτες μετά τον 15 ^ο αιώνα.

Στόχος			Για τη στήριξη του στιχάρου.	Αναφορά του 12 ^{ου} αιώνα για αποκλειστική χρήση από τον Πατριάρχη, 3 φορές τον χρόνο. Τον 15 ^ο αι., οι πατριάρχες και οι αρχιερείς. Μετά το 1453, από όλους τους επισκόπους αντικαθιστώντας το πολυσταύριο φελόνιο.	
Μεταφορά / Συμβολισμός	Τα λωρία στα μανίκια: τα δεσμά του Κυρίου. Το κόκκινο και λευκό στους «ποταμούς» το αίμα και το ύδωρ του Σωτήρος που έρευσαν από το πλευρό του. Η αφθονία της σοφίας που ο επίσκοπος πρέπει να σκορπίζει γύρω του.		Πνευματική δύναμη, ευπρέπεια, σωφροσύνη, αγνεία.	Το φορούσε ο βυζαντινός αυτοκράτορας για να δηλώσει την υποτέλειά του στον υπέρτατο βασιλέα των ουρανών. Αργότερα στην εκκλησία. Μεταγενέστερες παραστάσεις: μετά βασικά δόγματα του Χριστιανισμού.	
Χρώμα / Σκηνές	Πρώιμα χρόνια: Από το ύψος των ώμων ως τον ποδόγυρο, στενές,		Συνήθως ο Κύριος στον τύπο του Μεγάλου	Αρχικά σταυροί. Μεταγενέστερα: Συσχετισμός με	Ανεικονικό, Σταυροί (πολυσταύριο) , τρίγωνα ή γαμάδια

	<p>Λευκές, κόκκινες ζώνες «ποταμοί».</p> <p>Με διακοσμήσεις τριγώνων ή γαμμαδίων που διακρίνουν τα επισκοπικά προνόμια κατά τον 12^ο αιώνα.</p>		<p>Αρχιερέως, περιβαλλόμενος από αγγελικές δυνάμεις.</p>	<p>Βασικά δόγματα του Χριστιανισμού που σχετίζονται με το μυστήριο της θείας ενσάρκωσης, της λύτρωσης, τη Δευτέρα παρουσία. Η παράσταση αμπέλου: Μυστηριακή ενότητα της εκκλησίας με κέντρο και θεμέλιο τον Κύριο. Κωδωνίσκοι: Διδακτικό και κηρυκτικό έργο του Επισκόπου. Τα κουδουνάκια για εκδίωξη των δαιμονίων.</p>	<p>, τρίγωνα. Μετά την Άλωση χρυσοκεντημένες εικόνες αλλά μόνο στις σλαβικές χώρες όπου ο επίσκοπος φέρει φελόνιο κάτω από το ωμοφόριο, με διακόσμηση: Μεγάλη Δέηση, Μυστικό Δείπνο, η Κοίμηση, η Θεοτόκος ανάμεσα σε προφήτες.</p>
Ρίζες	<p>Ο διάκοσμος των ταινιών από τους Ρωμαίους ύπατους (δες σελ. 24)</p>		<p>Νεότερα χρόνια: Υφαντή διακόσμηση με την επιγραφή «Η Αγία Ιερουσαλήμ», ή χρυσοκέντητη με ανθικά κοσμήματα και διακοσμημένα με ημιπολύτιμους</p>	<p>Ανατολικές ρίζες (Βαβυλώνα – Παλαιστίνη). Η καταγωγή του ανάγεται στον Εβραϊκό σάκο. Το ένδυμα που φορούσε ο αρχιερέας.</p>	

Υλικό			λίθους και μαργαριτάρια. Στο κέντρο πολύτιμες πόρπες από χρυσό, ασήμι, φίλντισι.	- Αρχικά χοντρό τρίχινο ένδυμα. - Χρυσοκέντητος	
Τέχνη				Σπάνια απεικονίζεται στην τέχνη. Από τον 14 ^ο αι. η απεικόνιση του Χριστού με αρχιερατικό σάκο σε τρούλους της Παλαιολόγειας τέχνης.	
6. Ωμοφόριο		7. Επιμανίκια		8. Επιγονάτιο	
Τι	Διακριτικό του Επισκόπου	Για πάνω από τους καρπούς στον βραχίονα.		Διακριτικό του Επισκόπου. Κομμάτι υφάσματος που κρέμεται από τη ζώνη.	
Περιγραφή	Πλατιά ταινία			Ύφασμα κεντημένο σε ύφασμα, στερεωμένο πάνω σε ραβδοειδούς σχήματος χαρτόνι.	
Σκοπός	Παλαιότερα: Πάνω από το φελόνιο, πάνω από το σάκκο.	Συγκράτηση των μανικιών του στιχάριου (στη βάπτιση).		Για την απόμαξη των χεριών.	
Χρώμα / Σκηνές	Πόλος στον τράχηλο με κεντημένη παράσταση του Χριστού ως αμνού ή ως μεγάλου Αρχιερέως, ενώ η λοιπή επιφάνεια κοσμείται με τέσσερις συνήθως επερραμμένους σταυρούς οι οποίοι	Από τον 16 ^ο αι. :Δωδεκάορτο, Μετάληψη Αποστόλων, η Φιλοξενία του Αβραάμ, οι κορυφαίοι Παύλος και Πέτρος. Αργότερα (19 ^ο αι.) απλός φυτικός διάκοσμος από ένα σταυρό στο καθένα.		Διακοσμητικά αλλά και ουράνιες μορφές, Παναγία με το Θείο Βρέφος, σκηνές.	

	φέρουν παραστάσεις άλλοτε στο κέντρο και άλλοτε στις κεραίες.		
Μεταφορά / Συμβολισμός	Σύνδεση με το απολωλό πρόβατο που μετέφερε ο Χριστός.	<ul style="list-style-type: none"> - Το Θείο Πάθος και συνδέεται με τα δεσμά ή τις χειροπέδες του Κυρίου την ώρα των Παθών. - Ευαγγελισμός στο ένα και η δημιουργία στο άλλο. 	
Ρίζες	Υπατική trabea.		
Υλικό	Μαλλί και όχι λινό.	Χρυσοκέντητα. Πριν από την Άλωση: διακρίνονται για τη λεπτότητα της τεχνικής του κεντήματός τους, ακρίβεια σχεδίου, σωστές αναλογίες στις μορφές. Η διακόσμηση του βάθους θυμίζει επίτιπλα βυζαντινά χειρόγραφα.	Χρυσοκέντητο
Τέχνη		Λίγο μετά τα μέσα του 11 ^{ου} αιώνα στο Ψαλτήρι του Βρετανικού Μουσείου (19352) όπου εντοπίζονται οι επίσκοποι με επιμανίκια. Από τον 13 ^ο αιώνα η καλλιτεχνική απεικόνιση σχολαστική.	Τοιχογραφίες 9 ^{ου} και 10 ^{ου} αιώνα παριστάνουν να το κρατούν στο δεξί χέρι.

**ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ
ΕΝΟΤΗΤΑ 5: ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΑ ΑΜΦΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ**

	Μανδύας	Μίτρα / κορόνα / στέφανος / καλύπτρα
Τι	Μακρύς Επενδύτης	Κορόνα
Περιγραφή	Ανοιχτό μπροστά με ή χωρίς ουρά. Ενώνεται στο κάνω και κάτω μέρος με κουμπιά.	Φέρει σταυρό στην κορυφή. Κυκλικό σώμα, πεπλατυσμένο στην κορυφή.

Στόχος	Υπήρξε στοιχείο τελετουργικής αυτοκρατορικής αμφίεσης (τον 14 ^ο αιώνα στην εκκλησία).	Αφαιρείται σε διάφορες στιγμές της Θείας Λειτουργίας για να ξανα τοποθετηθεί στο κεφάλι του επισκόπου από τον πρώτο-διάκονο.
Μεταφορά / Συμβολισμός	Ως προς την ιεραρχία: ο αρχιεπισκοπικός=μοβ, ο μητροπολιτικός=μπλε, ο πατριαρχικός=πράσινος με κόκκινους ποταμούς, πόλους, πόματα. Με διάκοσμο και τα αρχικά του Πατριάρχη* .	<ul style="list-style-type: none"> - Έχει ως πρότυπο τα στέμματα των Παλαιολόγων. Ο επίσκοπος προσκυνά τον σταυρό που φέρει η μίτρα πριν τη φορέσει. - Ακάνθινο στεφάνι που υποχρεώθηκε να φορέσει ο Κύριος κατά τον εμπαιγμό του από τους Ιουδαίους. - Διάκοσμος με πολύτιμους λίθους. - Σκηνές του Θείου Πάθους.
Χρώμα / Σκηνές	Βαθυκύανο ή μενεξεδί. Φέρει μεταξωτά τετράγωνα πλούσια διακοσμημένα. Τα επάνω λέγονται: πόματα, τα κάτω πόλοι. Εικονίζονται συνήθως οι Ευαγγελιστές.	
Ρίζες	Από το αυτοκρατορικό βεστιάριο.	Προέρχεται από τον μοναστικό μαλακό σκούφο με κυκλικό σώμα και πεπλατυσμένη κορυφή.
Υλικό	*Εξαίρεση: Ο πορφυρός μανδύας του αρχιεπισκόπου Κύπρου, ως προνόμιο μαζί με το δικαίωμα να φέρει σκήπτρο βασιλικό και να υπογράφει με κόκκινο (κινάβαρι).	Ο πρώιμος τύπος: όλο- κεντητός .
Τέχνη		

Τα παρακάτω της ενότητας 5 , δεν ανοίκουν στα εκκλησιαστικά υφαντά , αλλά μελετώνται ως συνοδευτικά

Επιστήθιος σταυρός ή εγκόλπιος σταυρός		Αρχιερατικό εγκόλπιο
Τι	Κρεμασμένος σταυρός	Τιμαλφές κόσμημα που κρέμεται.
Περιγραφή	Σταυρός που κρέμεται με χρυσή αλυσίδα από το λαιμό πάνω στο στήθος του επισκόπου. Φοριέται μόνος ή μαζί με το εγκόλπιο.	Κρέμεται από το λαιμό με ταινία ή αλυσίδα και μικρό βιβλίο. Συνηθισμένα σχήματα: σταυρός – λειψανοθήκη, επιστήθιος σταυρός.
Στόχος	Αρχικά αυτοκρατορική τιμητική προσφορά (φαίνεται ότι οι αυτοκράτορες σε ορισμένες γιορτές πρόσφεραν τιμητικά μικρούς ασημένιους σταυρούς).	Σύγχρονα: Ωοειδές σχήμα, με την Παναγία και τον Χριστό. Έμβλημα του επισκοπικού βαθμού.
Μεταφορά / Συμβολισμοί	Σύμβολο αρχιερατικής εξουσίας από τον 18 ^ο αιώνα.	<ul style="list-style-type: none"> - Η αξία της καθαρής καρδιάς. - Η σφραγίδα και η ομολογία της πίστης.
Χρώμα /		

Σκηνές		
Ρίζες	Προέρχεται από την αρχαία συνήθεια των Χριστιανών, λαϊκών και κληρικών να κρεμούν πάνω στο στήθος τους τον σταυρό ως φυλακτό.	Πρώτοι χριστιανικοί αιώνες (4 ^{ος} αιώνας). Οι γυναίκες και τα παιδιά φορούσαν περιάμματα (φυλακτά).
Υλικό	(πολύτιμα μέταλλα) Χρυσό, πλούσιος διάκοσμος, πολύτιμοι λίθοι.	
Τέχνη		

	Ποιμαντορική ράβδος	Δικηροτρίκηρα
Τι	«Πατερίτσα»	Σκεύος
Περιγραφή	Ποιμαντική ράβδος εξάρτημα – σύμβολο της αρχιεροσύνης του επισκόπου, του βοηθού επισκόπου, του Αρχιεπισκόπου και του Πατριάρχη. Το σχήμα της αρχικά ήταν T.	Οι βάσεις με τα δύο και τα τρία κερά που κρατά ο Αρχιερέας και ευλογεί τον λαό κατά τη Θεία Λειτουργία.
Στόχος		Ευλογία του λαού κατά τη θεία λειτουργία.
Μεταφορά / Συμβολισμοί	Σύμβολο της πνευματικής, ποιμαντικής και δικαστικής εξουσίας που έχει ο επίσκοπος.	Συμβολίζουν τις δύο φάσεις του Κυρίου τα δίκηρα. Τα τρίκηρα την Αγία Τριάδα.
Χρώμα / Σκηνές	Τα δύο φίδια στη λαβή, το χάλκινο φίδι που ύψωσε ο Μωυσής στην έρημο ως προεικόνιση της Σταύρωσης του Χριστού.	
Ρίζες	Πιθανότατα μοναστική καταγωγή. Προήλθε από τα δεκανίκια που χρησιμοποιούσαν στα μοναστήρια στη διάρκεια των μακρών Ακολουθιών για την υποστήριξη των μοναχών. Το σχήμα της αρχικά ήταν T, χρησιμοποιείται ακόμα σε μοναστήρια. Ράβδο κρατούσε ο αυτοκράτορας και η αυτοκράτειρα στο Βυζάντιο σε επίσημες τελετές.	
Υλικό	Απλό ξύλο αρχικά. Μετά πολυτιμότερο με κεραίες φιδιών. Έβενος, ταρταρούγα, ελεφαντόδοντο, σπάνια ήλεκτρο (κεχριμπάρι) και ασήμι, σμάλτα,	

πέτρες για τη λαβή.

Άσκηση 2: Αναγνωρίστε και ονομάστε την κατηγορία του ιερατικού άμφιου . Το περιεχόμενο της άσκησης βρίσκεται στην ενότητα παραρτήματα- ασκήσεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΑΜΦΙΑ

Τα εκκλησιαστικά **χρυσοκεντήματα** για την κάλυψη της Αγίας Τράπεζας και των Τιμίων Δώρων που συμμετέχουν στη λειτουργικό τυπικό.

ΕΝΔΥΤΗ Η ΤΡΑΠΕΖΟΦΟΡΟΣ

Στόχος	Πολυτελέστατο άμφιο της Αγίας Τράπεζας, βαρύτιμη, κατάκοσμη. Πάνω της τοποθετούνται τα Τίμια Δώρα. Κάτω από την Ενδυτή, βρισκόταν το λινό «κατασάρκιον» πρώτο στη τάξη της κάλυψης της Αγίας Τράπεζας. Στο Βυζάντιο, μεταξύ των Τιμίων Δώρων και της ενδυτής παρεμβαλλόταν το ειλητόν, τετράγωνο ύφασμα σε σχήμα μαντηλιού. Η Ενδυτή δεύτερη στη τάξη της κάλυψης και στην αρχαιότητα. Στη μεταβυζαντινή περίοδο, το ειλητό αντικαταστάθηκε από το αντιμήνσιο.	
Υλικό	Χρυσοκέντημα	
Σκηνές	Η χρυσοκεντημένη παράσταση στο κέντρο, το «ταβλίο», συνήθως είναι η Γέννηση ή η Ανάσταση του Χριστού.	
Τέχνη	Στην τέχνη, οι ενδυτές σε ψηφιδωτά, εντοίχια ζωγραφική, μικρογραφίες, χρυσοκεντήματα, ανεικονικές ενδυτές συνήθως με σταυρό στο κέντρο και γαμάδια στις γωνίες και δαντέλα.	
	Βυζαντινές ενδυτές	Μεταβυζαντινές ενδυτές σπανίως και μόνο σε μονές
	1. Αφιέρωμα των δεσποτών της Ηπείρου στον Άγιο Μάρκο της Βενετίας (13 ^{ος} αιώνας), κεντημένοι αρχάγγελοι, πάτρωνες του οίκου των δεσποτών. 2. Ανήκει στον Καθεδρικό ναό της Γένουας. Προέρχεται από το εργαστήριο της Νίκαιας, ως δώρο του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου στην πόλη στο πλαίσιο της συνθήκης του Νυμφαίου (1261) και απεικονίζει σκηνές από το μαρτύριο του Αγίου Λαυρεντίου, πάτρωνα της Γένουας, και των συμμαρτύρων του αγίων Σίστου και Ιππολύτου.	1. Ενδυτή στη Μονή Σινά. Με απεικόνιση την Αγία Βάτο και εκατέρωθεν τις μορφές του Μωυσή και της Αγίας Αικατερίνης. 2. Σήμερα: Αλλάζουν διάφορα χρώματα, σχέδια. Σκούρο πορφυρή η Ενδυτή τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Λευκή Ενδυτή για τη περίοδο του Πάσχα Το ειλητό σήμερα λινό μονίμως απλωμένο πάνω στην ενδυτή.

ΑΝΤΙΜΙΝΣΙΟ

Αντί + μίνσος (λατ. missa: λειτουργία)
Η Υπερόρια αποστολή του αντιμίνσιου : Οι βυζαντινοί τα χρησιμοποιούσαν αντί για Άγιες Τράπεζες σε μέρη και περιπτώσεις που δεν υπήρχαν καθαγιασμένοι ορθόδοξοι ναοί καθαγιασμένος Ορθόδοξος ναός. Τα αντιμίνσια καθαγιάζονται με άγιο μύρο στα εγκαίνια κάθε ναού.
Υλικό: Συνήθως <u>ύφασμα</u> λινό (παλαιότερο γνωστό: το ρωσικό αντιμίνσιο του 1149 με την απλή διακόσμηση ενός απλού σταυρού και τα ΙΣ ΧΣ ΝΙΚΑ). Σπάνια περίπτωση αντιμίνσιο από ξύλο: με προσαρμμένες μερίδες αγίων λειψάνων, όπως το αντιμίνσιο της μονής Κύκκου του 1653
Διακόσμηση-Παραστάσεις: Αρχικά ανεικονική, ζωγραφιστές λιτές παραστάσεις. Αργότερα πλουραλιστικές σταμπωτές. Κεντημένα, ζωγραφιστά, σταμπωτά. Παραστάσεις Σταυρού, σύμβολα των Ευαγγελιστών στις τέσσερις γωνίες. Ο Χριστός – Αμνός ή η Άκρα Ταπείνωση. Με επιγραφές στον Ναό που αναφέρονται και στον επίσκοπο.

Άσκηση 3: Από πού φαίνεται ότι είναι Αντιμίνσιο; Μιλήστε για την επιγραφή με αναφορά στον Ναό και στον Επίσκοπο. Το περιεχόμενο της άσκησης βρίσκεται στην ενότητα παραρτήματα- ασκήσεις.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ		ΑΕΡΕΣ, ΑΗΡ
Τι	Λειτουργικό άμφιο, απλώνεται επάνω στην Αγία Τράπεζα αντί του ειλητού.	Λειτουργικό άμφιο για να καλυφθούν τα Τίμια Δώρα επάνω στην Αγία Τράπεζα. Το άγιο Ποτήριο, ο Δίσκος.
Σκοπός	Πομπή της Μεγάλης Παρασκευής ως εικόνα του Επιτάφιου Θρήνου.	Για να καλυφθούν τα Τίμια Δώρα επάνω στην Αγία Τράπεζα. Το άγιο Ποτήριο, ο Δίσκος.
Εικόνα	Το σώμα του νεκρού Χριστού ύπτιου επάνω σε λάρνακα ή σινδόνα ή αιωρούμενου μέσα σε διακοσμημένο βάθος και δορυφορούμενο από αγγέλους και τα σύμβολα των Ευαγγελιστών. Επιγραφή «Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΘΡΗΝΟΣ, Ο ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟΣ». Αργότερα του 14 ^{ου} αι. με πρόσωπα.	Με εικονογραφία ιστορημένη. Από τον 12 ^ο έως τον 15 ^ο αιώνα θέματα μικροί αέρες: Στους μικρούς αέρες : η Μετάληψη (ποτηρο- κάλυμμα), η Μετάδοση (δίσκο- κάλυμμα). Έξι απόστολοι, ένας κορυφαίος. Στον μεγάλο αέρα το κυρίαρχο θέμα η Μετάληψη όλων των αποστόλων, ανά έξι με επικεφαλείς δύο κορυφαίους. Αργότερα με διακοσμητικά θέματα. Δηλαδή τροχούς, Σεραφείμ, τους Ευαγγελιστές και τα σύμβολά τους στις τέσσερις γωνίες.
Παραδείγματα	Ο επιτάφιος της μονής Σταυρονηκίτα 14– 15 αιώνας. Ο επιτάφιος του Ιωάννου του Καλού 1428. Ο επιτάφιος αρ. 66 της μονής της Πούντα 1490.	Μουσείο Μπενάκη. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Σόφιας στη Βουλγαρία.
Συμβολισμοί	Η αλληγορία της εικόνας (σύμφωνα με τον βυζαντινό επιτάφιο του Μεγάλου Μετέωρα). Η Δευτέρα Παρουσία που θα συντελεστεί μπροστά στα πλήθη των πιστών και των αγγέλων. Στις γωνίες ο αετός του Ιωάννη, ο βους του Λουκά, ο λέων του Μάρκου, ο	Η συμβολική σύνδεση των αέρων με τον Μελισσό στη Θεία Ευχαριστία αποτελούν παράγοντες καθοριστικούς για την εικονογραφία τους. - Καταγωγή στα «ριπίδια». Οι διάκονοι στη Συρία χτυπούσαν με

	άγγελος του Ματθαίου.	
Ρίζες	<p>Δημιούργημα εποχής των Παλαιολόγων.</p> <p>*το πέπλο δεν αποθηκεύεται στην εκκλησία μέχρι το επόμενο Πάσχα αλλά καταλαμβάνει ιδιαίτερο χώρο μέσα στην εκκλησία για την οποία έχει φτιαχτεί συνήθως σε κουβούκλιο επάνω από τον τάφο του δωρητή.</p>	<p>τα ριπίδια τα Τίμια Δώρα για να διώχνουν τα έντομα.</p> <p>- Προέρχεται από το καταπέτασμα του Κιβωρίου. Αυτό κάλυπτε την Αγία Τράπεζα στη τέλεση της Θείας Ευχαριστίας, πριν από την ύψωση του εικονοστασίου για λόγους παράδοσης. Υπήρχε αρχή στο Βυζάντιο να καλύπτουν ότι θεωρούσαν ιερό, όπως η θέα του βασιλέως ή το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.</p>
Τέχνη	Βυζαντινό σμάλτο, 12 ^{ος} αιώνας, Λένινγκραντ.	

Άσκηση 4: Τεκμηριώστε χρονικά τον Αέρα. (Μεταβυζαντινός, με τροχούς, σεραφείμ, Ευαγγελιστές)

Το περιεχόμενο της άσκησης βρίσκεται στην ενότητα παραρτήματα- ασκήσεις.

Άσκηση 5 : Τεκμηριώστε χρονικά τους επιτάφιους

Το περιεχόμενο της άσκησης βρίσκεται στην ενότητα παραρτήματα- ασκήσεις.

**ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ
ΕΝΟΤΗΤΑ 7. ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΠΕΠΛΑ**

	Πύλη	Ποδέα	Σκέπη	Σταχώσεις Ευαγγελίων Χρυσοκέντητες διακόσμησης επένδυσης στάχωσης ευαγγελίου. Πολύτιμοι λίθοι, μαργαριτάρια, αργυροχρυσές μεταλλικές παραστάσεις.
Τι	Άνοιγμα της ωραίας πύλης και ταυτόχρονα ως καταπέτασμα.	Πολύτιμο ύφασμα κάτω από την εικόνα ως είδος ποδιάς με πολύτιμους λίθους, μαργαριτάρια, κεντημένο. Ποδέες καθημερινές, γιορτινές.	Πέπλο, κάλυμμα της εικόνας.	
Σκοπός	Με την ύψωση του τέμπλου καταργήθησαν και περιορίστηκαν στο πέπλο της μεσαίας εισόδου του Ιερού Βήματος.		Η κάλυψη ως ένδειξη σεβασμού.	
Εικόνα	Παράσταση Χριστού – Αρχιερέα Η Θεοτόκος Ο κεκτημένος σταυρός (με τα οικόσημα των δωρητών το σύμβολο της Πίστεως)	Το πορφυρό συνηθισμένο χρώμα του μεταξιού για την κατασκευή της ποδέας και άλλα χρώματα, με κρόσσια. 4 κατηγορίες ανάλογα με τη διακόσμηση: 1. Φυτικά, γεωμετρικά, 2. Ζωόμορφα, 3. Αφιερωματικές, 4. Αγιολογικές παραστάσεις.	Ολόλευκο, μεταξωτό , κεντημένο με παράσταση ίδια με αυτή της εικόνας που σκέπαζε. Ραμμένα πολύτιμα εικονίδια.	Δικέφαλος αετός, εμβλημάτων Παλαιολόγων, μονογράμματα ολομέταξα, χρυσά.
Ρίζες	Παλαιοχριστιανική εποχή για να καλύψουν τα μεσοκίονια διαστήματα του τέμπλου, τα ανοίγματα των θυρών που οδηγούσαν	Κείμενα 11 ^{ου} αιώνα.	Αθήνα, κλασσική εποχή, πέπλο της Αθηνάς Παρθένου.	

	στον κυρίως ναό.		
	<p>Εικόνες – λάβαρα: Λατρευτικός σκοπός. Τετράγωνα, επιμήκη τεντώνονταν σε κοντάρι. Λάβαρο της Αγίας Λαύρας (Κοίμηση της Θεοτόκου).</p> <p>Μανδήλιον χειρός: Διακοσμητικό πέπλο. Τετράγωνο, μεταξωτό, χρυσοκέντητο. Όταν θυμιάζουν.</p> <p>Εγχείριον: Ύφασμα της εικόνας, όπως η σκέπη. Κεντημένο, στενό, επίμηκες. Για να στολίσουν την εικόνα.</p>		

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ			
ΕΝΟΤΗΤΑ 8. Τα “Χρυσά”			
ΟΝΟΜΑΣΙΑ	<p>Σπουδαία κατηγορία έργων της εκκλησιαστικής υφαντικής τα «χρυσά». Όροι: Χρυσοκέντητα, αργυροκέντητα, χρυσόκλαβα, χρυσοκλαβαρικά (λατινικά: clavus=καρφή). Εκκλησιαστικά χρυσοκεντήματα.</p> <p>Τα χρυσοκλαβαρικά επάνω σε μεταξωτό ή βαμβακερό ύφασμα. Το όνομα του τεχνίτη: χρυσοκλαβάριος ή χρυσοκλαβαριστής.</p> <p>1. Χρυσοκλαβαρικό εκκλησιαστικό υφαντό: Χρυσοκέντητος επιτάφιος του Βερατίου (1376). Χρυσοκλαβάριος: «Χείρ Γεωργίου του Αριανίτη και Χρυσοκλαβάρη».</p> <p>2. Ο επιτάφιος της Θεσσαλονίκης, στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών.</p> <p>Οι βυζαντινοί συγγραφείς τα χρυσοκέντητα υφάσματα τα ονόμαζαν: συρματέϊνα, συρματηρά, συρμάτινα, από τα υλικά που προέρχονται: χρυσό, ασήμι.</p> <p>1. Ο επιγονάτιο του Βυζαντινού Μουσείου με την Είς Ύδου Κάθοδο κεντημένο με χρυσόνημα.</p> <p>Μετά την άλωση 1453, με την ονομασία συρμακέσικα → συρμακέσης → το εργαστήριο, συρμακέσικο (κεσμεκ: τούρκικη λέξη που σημαίνει «κόπτειν»).</p>		
ΕΠΙΦΑΝΕΙΕ Σ ΧΡΥΣΩΝ	<p>Τα χρυσοκέντητα φτιάχνονται σε:</p> <p>1. Διάφορα μεταξωτά υφάσματα με ονόματα όπως: ολοσηρικά, σηρικά, εξάμιτα, μεταξωτά (σηρ – σηρός=ο μεταξοσκώληκας) στο Βυζάντιο.</p> <p>Ήταν πανάκριβα, ο νόμος τα θεωρούσε ίδιας αξίας με τον χρυσό. Ανήκαν στα εμπορεύματα που η παραγωγή τους και η πώληση ήταν υπό αυστηρό έλεγχο. Η εξαγωγή τους απαγορευόταν.</p> <p>2. Βελούδινα υφάσματα. Τα υφάσματα αυτά τα εμπορεύονταν οι «τζαρτζήδες» (υφασματέμποροι) μετά το 1453.</p>		
ΧΡΩΜΑ ΥΦΑΣΜΑΤ	<p>ΟΙ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ, τα υφάσματα δηλαδή προορίζονταν ή για την Αυτοκρατορική αυλή ή για την Εκκλησία στο Βυζάντιο.</p> <p>Επέλεγαν έτσι πορφυρό ύφασμα για να κάνει αντίθεση το χρυσό και το ασήμι, μεταξωτό ή βελούδο. Στα μεταβυζαντινά χρόνια τα εκκλησιαστικά χρυσοκεντήματα εξακολουθεί η προτίμηση του πορφυρού μεταξωτού ή βελούδου με χρήση και άλλων χρωμάτων: άσπρο, γαλάζιο, πράσινο και στα βελούδα βυσσινί και κρεμεζί. Οι επιτάφιοι και τα λειτουργικά άμφια κυρίως σε πορφυρό ύφασμα, ατλάζι, στους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους.</p>		

ΚΛΩΣΤΕΣ	<p>Οι κλωστές και στα βυζαντινά χρόνια και στη τουρκοκρατία ήταν:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Σύρματα λεπτεπίλεπτα σαν τρίχα από γνήσιο χρυσό ή ασήμι → χρυσό ή ασήμι. 2. Χρυσονήματα και αργυρονήματα → μετάξι τυλιγμένο σε χρυσό ή ασήμι. 3. Τιρτίρι → συρμάτινη σπείρα. 4. Μετάξια, ράμματα, ουτράδες (βαμβακερές κλωστές) → μεταξωτή βαμβακερή κλωστή. <p>1. Τα σύρματα από χρυσάφι ή ασήμι για να τα φτιάξουν περνούσαν το χρυσάφι ή ασήμι από τρύπες ενός εργαλείου που στη βυζαντινή εποχή λεγόταν σύρτης ή συρτάριον. Οι βυζαντινοί τεχνίτες που κατασκεύαζαν αυτό το λεπτό σύρμα λέγονταν «χρυσελάτες». Κλωστή ήταν τόσο λεπτή όσο ο ιστός αράχνης. Τα σύρματα οι κεντητές της Τουρκοκρατίας τα ξεχώριζαν σε κίτρινα που ήταν τα μαλαματένια και τα άσπρα που ήταν τα ασημένια. Ενώ υπήρχαν κεντήματα με επιχρυσωμένη κλωστή τα εκκλησιαστικά κεντήματα δουλεύονταν ως επί το πλείστον με γνήσιο χρυσό ή ασήμι.</p> <p>2. Τα χρυσονήματα και τα ασημονήματα διακρίνονταν σε πρώτα ή καλά και τα δεύτερα ή κάλπικα. Τα πρώτα ή καλά γίνονταν από μετάξι τυλιγμένο με 2 κλώνους χρυσαφένιο ή ασημένιο σύρμα, χάσικο. Τα δεύτερα ή κάλπικα από νήμα τυλιγμένο με δύο κλώνους χρυσαφί ή ασημί, κάλπικο.</p> <p>3. Από τον 17^ο αιώνα στα ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ συνηθίζεται το τιρτίρι (στα Τούρκικα το τιρ σημαίνει τρεμουλιαστό). Τιρτίρι είναι μια πυκνή σπείρα από λεπτότατο ελικοειδές σύρμα, κούφιο εσωτερικά για να περνάει η βελόνα. Ενιαίο εξωτερικά σαν ένα σώμα. Το τιρτίρι φαίνεται να ήταν γνωστό στους Βυζαντινούς αφού ορισμένα κεντήματα ονομάζονταν: χρυσοσωληνοκέντητα ή σωληνωτά. Δεν έχουμε όμως άμφια με τιρτίρ πριν τον 17^ο αιώνα. Από γραπτές πηγές μάλλον προοριζόταν για κοσμική χρήση. Όμως ο Παύλος Σιλεντάριος σε περιγραφή για τις 300 ενδυτές της Αγίας Σοφίας παρομοιάζει το χρυσό ελιγμένο σύρμα, που δενόταν πάνω στα υφάσματα. Στα βυζαντινά χρόνια σε διακοσμητικά άνθη, πτηνά, μοτίβο στις ενδυτές. Τον 17^ο-18^ο αιώνα στα εκκλησιαστικά κεντήματα το τιρτίρι ήταν περιορισμένο. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα επεκτείνεται στα άμφια.</p> <p>4. Με τα μετάξια, γέμιζαν το σχέδιο των παραστάσεων, τα γυμνά μέλη του σώματος και τα μαλλιά. Έπρεπε να φτιάχνουν αποχρώσεις και φωτοσκιάσεις. Χρήση της πίνας.</p>
ΠΕΤΡΑΔΙΑ	<p>Κεντούσαν επίσης ΠΕΤΡΑΔΙΑ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ κυρίως στα φωτοστέφανα και στα περιγράμματα των μορφών. Οι βυζαντινοί και σμάλτα. Ονομασίες: διάλιθα, περιμάργαρα, λιθένδυτα, μαρμαρένδυτα για τα ΧΡΥΣΟΚΛΑΒΑΡΙΚΑ (δηλαδή πάνω σε μεταξωτό) ΣΥΡΜΑΤΕΝΙΑ (χρυσό ή ασημένιο γύρω από μετάξι κλωστή) κεντήματα. Επίσης ΠΟΥΛΙΕΣ.</p>

ΧΡΥΣΑ <small>ΕΡΓΑ</small>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΠΕΠΛΟ στο ΜΟΥΣΕΙΟ του ΔΟΥΚΙΚΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ στο URBINO. 2. ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΠΕΠΛΟ στη γερμανική πόλη Halbersfadt. 3. Επιτραχήλιο, Παλαιολόγεια τέχνη, Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος. 4. Εικόνα του Αγίου Γεωργίου (1744). Έργο της κεντήτριας ΣΟΦΙΑΣ, Τέχνη της Κωνσταντινούπολης. Συλλογή Αιδεσιμότατου Μάριου Δαπέργολα.
ΜΕΘΟΔΟΣ	<p><u>Προπαρασκευαστική εργασία:</u> Ο συρμακέσης αρχιμάστορης που ήταν ο πραγματικός καλλιτέχνης:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ξεσήκωνε το σχέδιο με ακρίβεια. 2. Σκάλιζε το έργο σε μαλακό άσπρο χοντρό χαρτόνι. 3. Φοδράριζε το μεταξωτό ύφασμα του κεντήματος. 4. Κολλούσε το σχέδιο. <p>Πρώτα ξεσήκωνε το σχέδιο σε οποιοδήποτε χαρτί. Το σκάλισμα του σχεδίου γινόταν κατόπιν σε ένα χοντρό και μαλακό χαρτί. Μετά έκοβε όλα τα περιγράμματα του σχεδίου. Μετά το κόψιμο φοδράριζε το μεταξωτό ύφασμα δηλαδή κολλούσαν με κόλλα με αλεύρι από κονδύλους ασφοδέλου τη φόδρα που ήταν από χοντρό βαμβακερό πανί σαν κάμποτ για να γίνεται δυνατό το μετάξι. Με την ίδια κόλλα κολλούσαν και το χαρτόνι του σχεδίου πάνω στο ύφασμα. Μετά άρχιζε το κέντημα. Αν και ερευνήτρια Χατζημιχάλη αποκλείει τη χρυσή <u>ανθίβολου</u> σε μερικά έργα διακρίνεται η χρήση του. Δηλαδή με χρυσόνημα ή μετάξια περνούσαν από πάνω το ύφασμα και μετά ξεκολλούσαν το άχρηστο πια χαρτόνι.</p>

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 9. Χρυσοκέντητα. Κέντρα Εκκλησιαστικής Χρυσό-κεντητικής

Δεσποτάτο της Ηπείρου (11)

Γίνεται μνεία αμφίων στην εποχή της Θεοδώρας συζύγου του Μιχαήλ Β'. Μετά την άλωση τα Γιάννενα δέχθηκαν μεγάλο αριθμό προσφύγων από την Κωνσταντινούπολη και άνθισε εκεί η τέχνη των Συρακέσηδων ως και σήμερα.

Άμφια που αποδίδονται σε ηπειρώτικα εργαστήρια:

- Η ενδυτή του Θησαυροφυλακίου του Αγίου Μάρκου Βενετίας.
- Ο επιτάφιος του Βερατίου (1376) φιλοτεχνήθηκε διά χειρός Γεωργίου του Αριανίτη και χρυσοκλαβάρ 11+
- Τα άμφια της μονής Σωσίνου (σήμερα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο).

Θεσσαλονίκη

Στη Θεσσαλονίκη είναι πιθανό, λόγω των «Δημητρίων» όπου όλοι σχεδόν οι λαοί της Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής συναντιούνταν για εμπορικές ανταλλαγές, να λειτούργησαν εργαστήρια. Στη Θεσσαλονίκη βρέθηκε ο περίφημος επιτάφιος, έργο της Βυζαντινής χρυσοκεντητικής (σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών).

Άγιο Όρος

Δεν είναι βέβαιο εάν λειτουργούσαν εργαστήρια χρυσοκεντητικής ή ο πλούτος των χρυσοκέντητων προέρχεται από αφιερωτές ξένους. Η έρευνα για το κεφάλαιο αυτό βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα.

Μετέωρα (6, 25)

Σημαντικό μεταβυζαντινό εργαστήριο λειτουργεί στη Μονή Βαρλαάμ στα Μετέωρα. Τον 16^ο αιώνα, στις αρχές οι αδερφοί Αψαράδες εγκαινιάζουν τη λειτουργία εργαστηρίου χρυσοκεντητικής και καλλιγραφίας στη μονή των Αγίων Πάντων την οποία και ίδρυσαν. Τη βεβαιότητα για τα εργόχειρα αυτά δίνουν οι επιγραφές που ρητώς αναφέρουν: «το ανάθημα ετελειώθη εν τῷ στύλῳ τοῦ Βαρλαάμ» ή «τῶν Μετεώρων».

Έργα του Μοναχού Αρσένιου στα Μετέωρα ο οποίος εργάστηκε στα Μετέωρα:

- Επιτάφιος της μονής Τατάρνας, Ευρυτανία.
- Επιτάφιος της μονής Ζάβορδας, Γρεβενά.
- Επιτάφιος της μονής Θεοτόκου, Παραμυθιά (σήμερα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Δονάτου).
- Επιτάφιος της μονής Ταξιαρχών, Αιγιαλείας. ⁶⁺
- Αέρες της μονής Μεταμόρφωσης Μετεώρων ²⁵⁺
- Αέρες της μονής Προδρόμου Βέροιας.

(7) Οι Επιτάφιοι των Μετεώρων έχουν σαν σήμα εργαστηρίου το ακόλουθο **εξάστιχο επίγραμμα** σε δεκαπεντασύλλαβους. **Ο παλαιότερος του 14^{ου} αιώνα** (προγενέστερο ⁷⁺ του Αρσενίου).

«Τὴν φοβερὰν σου Βασιλεῦ, Δευτέραν Παρουσίαν
πίστει και πόθῳ προσδοκῶ, ἐξίσταμαι και τρέμω,
Πῶς ἀτενίσωσοι, Κριτὰ, πῶς εἶπω μου τὰς πράξεις,
τίνα μεσίτην χρῆσομαι, πῶς φύγω τὰς κολάσεις,
Ἀπαγορεύω ἑμαυτὸν, πρὸς Σε νῦν καταφεύγω
Σῶσος με, Σῶτερ, δωρεάν, δι' οἴκτον, εὐσπλαχνίαν,
Ἅγιος ο Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέ-
ησον ἡμᾶς».

Το ίδιο **επίγραμμα** φέρουν αι οι επιτάφιοι εκτός από τα Μετέωρα όπως της Τατάρνας, της Παραμυθιάς, της μονής Δούσικου, της μονής Δοχειαρίου στον Άθω (1620).

Συνήθεις επιγραφές στους επιτάφιους «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ».

Μορφολογικά χαρακτηριστικά στα έργα των Μετεώρων: Συμμετρική σύνθεση, σαφής, άνετη, με ενδεχόμενη δυσκαμψία και φόβο του κενού στη σύνθεση.

Εργαστήριο του Μωρηᾶ

- Από τον 9^ο αιώνα στην Πάτρα περίφημα σαν αραχνούφαντα μεταξωτά το κάθε ένα από αυτά, διπλωμένο μπορούσε να χωρέσει «είς κόνδυλον καλάμου» (Θεοχάρη, 1986).
- Τα άριστα εξάμιτα μεταξωτά που αναλαμβάνει να στέλνει ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος Πατρών κάθε χρόνο στο μοναστήρι του Cluny στη Γαλλία.
- (Πιθανώς) ο επιτάφιος του δωρητή Νικολάου Ευδαιμονοϊωάννη στις συλλογές του Μουσείου Victoria and Albert στο Λονδίνο (1407).
- Κεντήστρες του εργαστηρίου τον 17^ο και 18^ο αιώνα: Ζηνοβία, Σμαράγδα, Αικατερίνη, Καλλινίκη.
- Τα πολυτελή ωμοφόρια του Μητροπολίτη Παλαιών Πατρών Θεοφάνη του Φλωρία, από τη Δημητσάνα (σήμερα το ωραιότερο βρίσκεται στη μονή της Κρυπτοφέρμης, κοντά στη Ρώμη (1618).
- Ωμοφόριο, στο μητροπολιτικό ναό των Αγίων Θεοδώρων στις Σέρρες (1612).
- Ωμοφόριο, στο Σκευοφυλάκιο της μονής της Εικοσιφοίνισσας (1618).

Κρήτη

- (9) Μονή Αρκαδίου, στα μέσα του 17^{ου} και ολόκληρου 18^{ου} αιώνα και 19^{ου} αιώνα. Υπογράφουν έργα οι μοναχοί Γεράσιμος, Ματθαίος, Άνθιμος, Βλαδίμεροι, Ιερεμίας και Παρθένιος και οι καθηγούμενοι Γεράσιμος Βλαστός και Παρθένιος Κοτζιάς.
- Χρυσοκέντητα στο Μουσείο της Μονής, και φυλάγονται σε άλλες ορθόδοξες μονές κυρίως του Σινά και της **Παίμου**.

Ανδριανούπολη

Μεταβυζαντινό εργαστήριο αλλά και σημαντικό εργαστήριο της μεσαιωνικής αυτοκρατορίας.

- Έργο του εργαστηρίου το επιτραχήλιο με τους εικοσιτέσσερις οίκους του Ακάθιστου Ύμνου στη μονή της μεγίστης Λαύρας του Αγίου **8^ο**.

Κωνσταντινούπολη

Εργαστήρια κατά τα **μεταβυζαντινά χρόνια** μέχρι και τα νεότερα χρόνια (πολλά καταστράφηκαν στους βανδαλισμούς του Σεπτεμβρίου 1955). **Παραγγελίες** από πρίγκηπτες των παραδουνάβιων Ηγεμόνων και τους τσάρους της Ρωσίας.

- * - Η Επιτροπή Κειμηλίων της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινούπολης και περίξ Μητροπόλεων.
- Το ταμείον ανταλλαξίμων.

Οι πηγές: - για τα αξιόλογα βυζαντινά εργαστήρια.

- για τα λαμπρά άμφια της μεταβυζαντινής περιόδου.
- ανανέωση την εποχή των Φαναριωτών.

+ Μεταβυζαντινό επιτραχήλιο της Μονής Τατάρνας (1609) «ήκοδομήθει έν Κωνσταντινούπολη» στα καλύτερα δείγματα της μεταβυζαντινής χρυσοκεντητικής.

<p>+ Ο επιτάφιος της ρουμανικής μονής του Σέκου. + 17^{ος} αιώνας αρχιερατικός σάκοι «οι τσαργκράντσκι». + (132, 133, 134) Δεσποινέτα του Αργύρη από το εκ Διπλού Κιονίου προάστιο (το σημερινό Besictas) (17^{ος}). Τα έργα της που βρίσκονταν στην Πόλη καταστράφηκαν το 1955, όπως ο περίφημος επιτάφιος των Αγίων Θεοδώρων της Βλάχκας. Από το ταμείο των ανταλλάξιμων σώθηκαν όσα είναι στο Μουσείο ^{10*} ενάκη και στο Σινά, Κύπρο . Μαθήτριές της οι γνωστές Ευφροσύνη και Αλεξάνδρα. + Μαριώρα (1723-1758). Μικρών διαστάσεων έργα (επιμάνικα, γονάτια, επιρράμματα ωμοφορίων). Φυτικός διάκοσμος, σχεδόν κοσμικός. + Κοκώνα του Ιωάννου (18^{ος}), Κοκώνα του Ρολογά (19^{ος}), Γρηγοριά με επιρροές δυτικών προτύπων, θυμίζουν έργα λαϊκής τέχνης ανάγλυφα, μιμείται τη μεταλλοτεχνία.</p>	
<p>Εργαστήριο Τραπεζούντας – Πόντος - (135, 136) Θεοδοσία του Κασυμπούρη (18^{ος} αι.) αρχαιότερα, πιστά στην παράδοση αλλά και με ανθικό διάκοσμο. Βιέννη (συνθήκη του Πασάροβιτς), υπήκοοι της Πόλης εγκαταστάθηκαν στην Βιέννη Elisabeth Dorff, Marina Ruheland, Franz Filler. Ασκήσεις 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. Το περιεχόμενο των ασκήσεων βρίσκεται στην ενότητα παραρτήματα-εικόνες.</p>	
<p>ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10. Συντήρηση – Φύλαξη – Έκθεση – Καταλογράφηση των χρυσοκέντητων</p>	
<p>Ο Σ ΝΟΜ</p>	<p>Άρθρο 374, παράγρ. 1 του ποινικού κώδικα: «τιμωρεί όσους αφαιρούν αντικείμενο αφιερωμένο στη θρησκευτική λατρεία από τόπο ιερό».</p>
<p>Η ΗΘΙΚ</p>	<p>Ευθύνη σε αυτούς που έχουν αναλάβει τη φύλαξή τους και την προστασία τους από αιτίες όπως έκρηξη πυρκαγιάς κ.α.</p>
<p>ΗΣ ΔΙΕΘΝ</p>	<p>Ο καθαρισμός και η συντήρηση από ειδικούς συντηρητές. Διεθνές Κέντρο Μελέτης Παλαιών Υφασμάτων - Λυών Γαλλίας CIETA.</p>

ΣΥΝΘΗΚΕΣ	<p>Ιδανικές συνθήκες για ασφαλή διατήρηση και φύλαξη υφασμάτων:</p> <p><u>Περιβάλλον</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Σχετικά κρύο (18° C) μέχρι 20° C. - Στεγνό, σκοτεινό με σταθερή θερμοκρασία και σχετική υγρασία. - Μη μολυσμένη από καυσαέρια και αναθυμιάσεις ατμόσφαιρα. - Χωρίς επαφή με τα ανθρώπινα χέρια. - Σχετική υγρασία μεταξύ 50% και 60%. <p><u>Φωτισμός</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Πολύ χαμηλός, τεχνητός με λάμπες φθορισμού (Philips No 37) - Απαγορευτικό το ηλιακό φως γιατί περιέχει μεγάλη ποσότητα καταστροφικής υπεριώδους ακτινοβολίας. <p><u>Υλικό</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Τα υφάσματα πριν φυλαχθούν πρέπει να είναι καθαρά, χωρίς σκόρους και μικροοργανισμούς. - Αναγκαία η απολύμανση πριν αποθηκευτούν (ανάλογα με το είδος των εντόμων, το χώρο της αποθήκευσης, το είδος του κεντήματος).
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ	<p>Τα υφάσματα πρέπει να είναι οριζόντια, όχι τσαλακωμένα, ανάμεσα και επάνω τους να υπάρχει ειδικό χαρτί (acid free tissue paper). Τα χρυσοκεντήματα μπορούν να έχουν περισσότερα από ένα προστατευτικά χαρτιά και όχι περισσότερα από 3 μαζί κεντήματα.</p>
ΚΥΛΙΝΔΡΟΙ	<p>Εάν τα πέπλα είναι μεγάλα, θα πρέπει να τυλίγονται σε ρολό (όχι πολύ σφιχτά), κάθε ένα χωριστά, με <u>εσωτερική πλευρά την ανάποδη του</u> υφάσματος και καθώς προχωράει το τύλιγμα να τοποθετείται το <u>ειδικό χαρτί στην καλή επιφάνεια</u> του υφάσματος (κατάλληλο υλικό οι πλαστικοί σωλήνες αποχέτευσης).</p>
ΞΥΛΙΝΟΙ - ΧΑΡΤΙΝΟΙ - ΚΑΡΤΟΝΟΙ	<p>Η φύλαξη σε <u>ξύλινα ντουλάπια</u> με ρηγά μεγάλα συρτάρια. Τα ντουλάπια θα πρέπει να περαστούν με <u>βερνίκι</u> πολυουρεθάνης για να μονωθούν οι όξινοι ατμοί του ξύλου. Το ξύλο προς αποφυγή είναι η βελανιδιά γιατί είναι όξινη. Τα υφάσματα μπορούν να φυλαχθούν και σε <u>acid free χάρτινα κουτιά</u>. Έξω από τα ντουλάπια – κουτιά <u>ένδειξη</u> με οπτικά χαρακτηριστικά για να αποφεύγονται οι άσκοπες αναζητήσεις.</p>

ΕΚΘΕΣΗ	<p>Η έκθεση απαιτεί τη συνεργασία αρχιτέκτονα, κλιματιστή, γραφίστα υπό την καθοδήγηση του μουσειολόγου που έχει και την ευθύνη.</p> <p>Έργο τους: - Να κλιματίσουν σωστά το χώρο. - Να οργανώσουν τη διάταξη προθηκών και εκθεμάτων. - Να ρυθμίσουν τη κυκλοφορία των επισκεπτών. - Να κατοχυρώσουν την ασφάλεια των κειμηλίων. - Να εξασφαλίσουν τον κατάλληλο φωτισμό. - Να εξασφαλίσουν τον σωστό αερισμό του χώρου. - Να προβάλλουν με τον πιο καλό τρόπο την παρουσίαση των κειμηλίων.</p> <p>- Χωρίς κάλυψη αυτών των προϋποθέσεων κάθε έκθεση των κειμηλίων συνεπάγεται πιθανή φθορά που είναι και ασυγχώρητη.</p> <p>- Η καταγραφή και η φωτογράφιση κατοχυρώνουν τα κειμήλια από φθορά, κλοπή και απώλεια.</p>
	<p>ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Στοιχεία κατόχου (στοιχεία μονής, ναού, τόπος). - <u>Αριθμός καταλόγου</u> και <u>αριθμός κατηγορίας</u>, π.χ. 23/14 σημαίνει: το 14 χρυσοκεντημένο ζευγάρι επιμανίκια από τα 23 κειμήλια που υπάρχουν στον ναό. - Είδος έργου π.χ. ανήκει στο είδος της εκκλησιαστικής χρυσοκεντητικής ωμοφόριο. - Περιγραφή (σχήμα, διάκοσμος, υλικό). - Διαστάσεις. - Υλικό (μεταξωτό, βελούδο). - Τεχνική (είναι επίπεδο ή φουσκωτό ανάγλυφο κέντημα).

Ενότητα 10: Άσκηση 14. Πως αρχειοθετώ. Πως κωδικοποιώ.

Ενότητα 10. Άσκηση 15: Αναγνωρίστε τις ρίζες στα παρακάτω έργα:

Πηγή εικόνων:

(Οι ρίζες, εικόνα 15.1) Θεοχάρη Εκκλησιαστική Χρυσοκεντητική

(Αναγνωρίστε τις ρίζες, εικόνες 15,2. 15.3, 15.4)

-Λεπτομέρεια χρυσοκεντητού επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίας Ευφημίας Χαλκηδόνος Βιθυνίας στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος

-Λεπτομέρεια χρυσοποιίκιλτου επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Τσεγκέλκοι (16ος αι.) στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος

-Ευαγγελιστής Ματθαίος Λεπτομέρεια από χρυσοκεντητό μεγάλο αέρα. Μέγαρο Ιεράς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ		• <u>2. Εκκλησιαστικά υφαντά από εργαστήρια της Κωνσταντινούπολης, 550 – 1204.</u>	
ΕΝΟΤΗΤΑ 11. Βυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά			
<ul style="list-style-type: none"> • <u>1. Εκκλησιαστικά υφαντά στη χριστιανική Ανατολή έως τον 7^ο αιώνα.</u> <u>Που:</u> Αίγυπτος, 5^{ος}-6^{ος}-7^{ος} αιώνας, διακοσμημένα υφάσματα. <u>Παράγοντες που ευνόησαν:</u> ξερό κλίμα, πρώτες ύλες: μαλλί, λινό, μπαμπάκι από την Ινδία από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια, μετάξι από την Κίνα στα χρόνια του Ιουστινιανού. <u>Θέματα:</u> αρχικά αρχαιοελληνικά τοπικά αλλά τελικά με χριστιανικά θέματα και με επιρροές από τα φαγιούμ, Περσία – Σασανίδες. <u>Παραδείγματα:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Άγιος Θεόδωρος. Μάλλινος τάπης, 6^{ος} αιώνας, 62,5 x 51 εκ., Νέα Υόρκη (σελ. 31, 33). - Μεταξωτό ύφασμα με τον γρύπα να επιτίθεται σε ταύρο, 7^{ος} αιώνας. Λειψανοθήκη της Αγίας Ούρσουλας, Κολονία. <u>Γενικότερος χαρακτήρας:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Μικρών διαστάσεων για καλωπισμό. - Μεγαλύτερων μονόχρωμων υφασμάτων. - Όχι μνημειώδη ή μεγαλοπρεπή. - Με καλλιτεχνική δεξιοτεχνία. - Παραγγελίες χριστιανών. 	<p>(συνέχεια από δεξιά στις μικτές επιρροές)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Μαστριχτ. Μεταξωτό με ταύρους και μοτίβο, 10^{ος} αιώνας, 32,7 x 20 εκ. Θησαυροφυλάκιο Αγίου Σερβαίου Μαστριχτ. - Ααχεν. Μεταξωτό ύφασμα με ελέφαντες σε μέταλλο, περ. 1000 1,62 x 1,36. Αναγράφεται ρητά ότι προέρχεται από εργαστήριο της Κωνσταντινούπολης. 	<p><u>Επιρροές</u> Από ανατολικά πρότυπα: ζώα, πουλιά, καβαλάρηδες, το δέντρο της ζωής, ρόδακες, κορδέλες.</p> <p><u>Χαρακτηριστικά παραδείγματα ανατολικών επιδράσεων</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Βατικανό, το κυνήγι του λιονταριού (7^ο). μεταξωτό ύφασμα, 8^{ος} αιώνας, 42,2 x 34,7 εκ. - Λυόν, οι καβαλάρηδες που λογχίζουν λιοντάρια, 8^{ος} αιώνας, 73 x 69 εκ. Οι καβαλάρηδες φοράνε βυζαντινή αυτοκρατορική ενδυμασία, αλλά οι κορδέλες στην ουρά των αλόγων είναι επιρροή από την Περσία των Σασανιδών (δες και σελ. 24). <p><u>Χριστιανικά με επιρροές ελληνιστικές</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Βατικανό, μεταξωτό ύφασμα με τον ευαγγελισμό μέσα σε μέταλλο, τέλη 7^{ου} αιώνα, 68,7 x 33,6. Η γέννηση του Χριστού σε διπλανό μέταλλο. <p><u>Εκκοσμηκευμένα</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Μουσείο Κλυνύ, Παρίσι, μεταξωτό ύφασμα με μετωπική άποψη τέθριππου μέσα σε μέταλλο, 8^{ος} αιώνας, ύψος 75 εκ. Έχει βρεθεί στον τάφο του Καρλομάγνου στο Άαχεν. Το τέθριππο και τα 	

	Τοποθετήθηκε από τον Όθωνα Γ' στον τάφο του Καρλομάγνου (Σελ. 104).	αγόρια θυμίζουν 6 ^ο αιώνα (σελ. 73).
	- Ωσερ. Μεταξωτό ύφασμα με αετούς, 11 ^{ος} αιώνας, 1,70 x 1,15 με χρυσά σχέδια σε πορφυρό φόντο.	<u>Μικτές επιρροές:</u> <u>Ανατολίτικες</u> <u>Χριστιανικές</u> <u>Αρχαιοελληνικές</u> - Λονδίνο, Βικτώρια και Άλμπερ. Μεταξωτό, 8 ^{ος} αιώνας. Το μεταξωτό του Σαμψών (σελ. 73).

Δες στα παραρτήματα την ενότητα Βυζαντινή- Μετα- βυζαντινή υφαντική.

Μελετήστε τα άρθρα:

1. Ελένη Βλαχοπούλου-Καραμπίνα. Η υφαντουργία και η κεντητική ως σύγχρονες εκκλησιαστικές τέχνες. karabina_yfantourgia.pdf
2. Κορρέ- Ζωγράφου Κατερίνα Το άτομο μέσα από τις εργόχειρες κεντητές υφαντές υπογραφές των Μεταβυζαντινών και Νεοελληνικών χρόνων ΧΡΥΧΟΚΕΝΤΗΤΙΚΙ, ΚΟΡΡΕ
3. Από την ηλεκτρονική πηγή <https://repository.mountathos.org/jspui/handle/20.500.11957/68776>, το Mount Athos Repository: Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας. (Πηγή 11)
4. Έλενα Παπασταύρου Κεντητός Επιτάφιος του 1672 στο Βυζαντινό Μουσείο
5. Καρύδης Χρήστος. Τα μεταβυζαντινά υφάσματα της Ιεράς Μονής Αρτοκώστα: Τεκμηρίωση και συντήρηση.
6. Δελτίο Υφαντικής τέχνης Αστερουσίων
7. Καλαθακη Μαρία (2010). Δημιουργία και λειτουργία παραδοσιακού αργαλειού σε 3d μορφή. Σχολή Εφαρμοσμένη Πληροφορική και Πολυμέσα. Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης. Kalathaki2010.pdf

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Μελέτες περιπτώσεων εκκλησιαστικών υφαντών στα Ελληνικά Μουσεία.						
124	Επιτραχήλιο με επιγραφή 1585, ιερομόναχου Φιλόθεου.	16 ^{ος} αιώνας	ύψος 142 εκ. πλάτος 27 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό.	Η διακόσμηση στον τράχηλο. Η διακόσμηση κατά μήκος των λωρίδων. Το άνθινο κόσμημα. Οι ρόδακες.	Μουσείο Μπενάκη

125	Επιτραχήλιο με επιγραφή 1600 και τον κάτοχο ή κεντητή ιερομόναχο Θεοφάνη.	17 ^{ος} αιώνας	ύψος 138 εκ. πλάτος 27 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό.	Οι μορφές των ιερών προσώπων. Μετωπικές στάσεις με αρχαϊκό και συντηρητικό χαρακτήρα. Εδώ: τοξοστοιχία και μικρά κυπαρίσσια με το πνεύμα της εποχής.	Μουσείο Μπενάκη
131	Επιτραχήλιο με επιγραφή στον Ιωάννη, ιερέα και οικονόμο της επαρχίας Δρυιουπόλεως στη Βόρεια Ήπειρο.	17 ^{ος} αιώνας	ύψος 138 εκ. πλάτος 25 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια.	Με ολοκέντητο χρυσόνημα βάθος. Η ελαφριά στροφή των μορφών η μια προς την άλλη. Διαφοροποίηση ενδυμάτων από λεπτές βελονιές. Η διακόσμηση στον τράχηλο και κατά μήκος των λωρίδων. Τα γεωμετρικά πλέγματα και οι εικονογραφήσεις χειρόγραφων του 17 ^{ου} αιώνα.	Μουσείο Μπενάκη
	Ενδιαφερον	Ο 17 ^{ος} αιώνας παρουσιάζεται διακοσμητικότερος του 16 ^{ου} . Προσθέσεις τόξων, μικρών δέντρων και δάνεια από εικονογραφήσεις χειρόγραφων όπως τα γεωμετρικά πλέγματα. Επίσης ενδιαφέρουσες οι συστραμμένες ελαφριά και όχι μετωπικές φιγούρες.				

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
128	Επιτάφιος. Άκρο αριστερά με επιγραφή στην αφιερώτρια Συμεώνη και στην κεντήστρα Θεοδοσία.	16 ^{ος} αιώνας	ύψος 80 εκ. πλάτος 107 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με επιζωγραφίσεις.	Λειτουργικό ύφασμα για τον Θρήνο της Μ. Παρασκευής. Οι πρωταγωνιστές. Το ιερατικό ύφος, η αυστηρή και συγκρατημένη θλίψη σε αντιδιαστολή με το δραματικό ύφος του Δυτικού Θρήνου (127).	Μουσείο Μπενάκη
132	Επιτάφιος της Δεσποινέτας. Δωρητής ο Γεώργιος του Κυριαζή, προσκυνητής των Αγίων Τόπων.	17 ^{ος} αιώνας (1682)	ύψος 113 εκ. πλάτος 150 εκ.	Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλε μεταξωτό.	Η Μεταβυζαντινή κεντητική της Δεσποινέτας: η συγκρατημένη θλίψη, η ένταση. Οι πρωταγωνιστές. Οι άγγελοι με τη λειτουργική στολή διακόνων. Χαρακτηριστικό της Δεσποινέτας στην εικονογραφία: Οι κρεμαστές καντήλες στο κουβούκλιο της Αγίας Τράπεζας.	Μουσείο Μπενάκη
					S O S	
127	Αντιμήνσιον	16 ^{ος} αιώνας	ύψος 40 εκ. πλάτος 53 εκ.	Αργυροκέντημα σε γαλάζιο μεταξωτό.	Αντιμήνσιον, το κινητό θυσιαστήριο αντί της Αγίας Τράπεζας σε εποχές διωγμών ή σε τόπους που δεν υπάρχει εκκλησία, (πλοία, στρατόπεδα, ερμητητήρια). Συμμετρική δομή. Δυτικές επιρροές: Δραματικότητα, ολοφυρόμενες μορφές, παραδουνάβιες επιρροές. Ψηλές μορφές με μικρά πρόσωπα.	Μουσείο Μπενάκη

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
126	Επιμάνικο	16 ^{ος} αιώνας	ύψος 19 εκ. πλάτος 27 εκ.	Χρυσοκέντημα σε υποκίτρινο μεταξωτό.	Επιμάνικα: φοριούνται από ιερείς και διακόνους και συμβολίζουν τα δεσμά στα χέρια του Ιησού. Το θέμα στο κάθε ένα.	Μουσείο Μπενάκη
130	Αρχιερατικός σάκκος με έγγραφο 1629 για δωρεά από τον Μητροπολίτη Νικομήδειας Νεόφυτου με αφιερωματική επιγραφή στον τράχηλο.	1629	ύψος 130 εκ. πλάτος 120 εκ.	Χρυσοϋφασμένο μεταξωτό χρυσοκέντητο πόλος Seraser – ο πολυτελέστερος τύπος οθωμανικών υφασμάτων που φαίνεται με ασημένια και επίχρυσα νήματα, συνήθως με μεγάλα σχέδια που καταλαμβάνουν το φάρδος του αργαλειού.	Ο παραδοσιακός βυζαντινός τύπος ραφής: 2 κομμάτια ύφασμα ραμμένα στους ώμους και ενωμένα στο πλάι με κωδωνίσκους.	Μουσείο Μπενάκη
133	Επιγονάτιο της Δεσποινέτας.	1696	ύψος 67,9 εκ. πλάτος 48 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό. Το εργαστήριο της Δεσποινέτας στο Διπλοκίονιον της Κωνσταντινούπολης (1682-1723). Έργα σε όλο το γεωγραφικό φάσμα του ορθόδοξου κόσμου.	Συμβολίζει τη ρομφαία. Η δυτική εικονογράφηση της Δεσποινέτας για την προσκύνηση των Μάγων και τα άνθη στις γωνίες. Χρυσοχοϊά και χρυσοκεντητική σε συνάφεια στη Δεσποινέτα. Από το επίπεδο στο με όγκο.	Μουσείο Μπενάκη

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
129	Μεταξωτό Προύσας	16 ^{ος} αιώνας	ύψος 46,5 εκ. πλάτος 35 εκ.	Μεταξωτό μποκάρ. Πρότυπο ίσως το ψηφιδωτό του 9 ^{ου} αιώνα στον ναό της Κοιμήσεως στη Νίκαια. Η Προύσα και τα πολυτελή, οθωμανικά υφάσματα. Από τον 16 ^ο αιώνα και στην Κωνσταντινούπολη.	Η Παναγία Νικοποιός ανάμεσα σε αγγέλους, λοβωτά μετάλλια με ισοσκελείς σταυρούς.	Μουσείο Μπενάκη
					Θεματολογία οθωμανικών μοτίβων – λεπτοί μίσχοι με τουλίπες και κρίνα (θυμήσου τα μοτίβα τουλίπες στα κεραμικά Ιζνίκ).	Μουσείο Μπενάκη

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
135	Εικόνα Αγίου Γρηγορίου Νύσσης (από την Τραπεζούντα).	τέλη 17 ^{ου} αιώνα	ύψος 62,5 εκ. πλάτος 42,5 εκ.	Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό. - Ανθοφόρο τόξο. - Ο Ένθρονος άγιος με αρχιερατικά άμφια. - Οι τοξοστοιχίες. - Οι τουλίπες (από οθωμανικά και κοσμικά υφάσματα).	Μουσείο Μπενάκη	
				Το εργαστήριο χρυσοκεντητικής της ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ.		
136	Εικόνα Λάβαρο του Αγίου Γεωργίου (από την Αργυρούπολη του Πόντου).	1731	ύψος 108 εκ. πλάτος 72 εκ.	- Χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια, ημιπολύτιμες και γυάλινες πέτρες. - Ο δράκοντοκτόνος άγιος. - Εικονογράφηση δάνειο από τις αργυρές επενδύσεις των ευαγγελίων του 17 ^{ου} – 18 ^{ου} αιώνα.	Μουσείο Μπενάκη	
				Χαρακτηριστικά διακοσμητικών μοτίβων του ποντιακού ελληνισμού 17 ^{ος} – 18 ^{ος} . - Αρχαϊκότητα των μορφών. - Πλούσιος διάλιθος διάκοσμος.		

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ						
134	Μίτρα Πιθανότατα από το εργαστήριο της Δεσποινέτας (πλούσιο – δυτικό τρόπο).	18 ^{ος}	διάμετρος 24 εκ. ύψος 20 εκ.	Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλε βελούδο και κόκκινο μεταξωτό, πούλιες, μαργαριτάρια, σμαράγδια.	Η μιτροφορία γενικεύεται τον 17 ^ο αιώνα. Οι παιλιότερες σε σχήμα μοναστικών σκούφων, αργότερα σαν βυζαντινά αυτοκρατορικά στέμματα.	Μουσείο Μπενάκη
17 ^{ος} αιώνας	Κωνσταντινούπολη. Η ανάπτυξη των Κωνσταντινουπολίτικων εργαστηρίων συνδέεται με την παράλληλη ανάδυση μιας ηγετικής τάξης Ελλήνων που αναλαμβάνει την προστασία της Εκκλησίας και των γραμμάτων και τεχνών. Συνέπεια: Η εκκοσμίκευση της εκκλησιαστικής τέχνης. Στο εργαστήριο της Δεσποινέτας. Το πέρασμα από τη μοναστική χρυσοκεντητική εργασία στα αστικά εργαστήρια που εργάζονται με παραγγελίες από εύπορους.					

ΕΝΟΤΗΤΑ 13. ΜΕΛΕΤΗ ΥΦΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη ασχολείται με τα υφολογικά χαρακτηριστικά εκκλησιαστικών υφαντών της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου. Το δείγμα των εκκλησιαστικών υφαντών της μελέτης, αφορά σε επιλεγμένα κειμήλια που μελετώνται και παρουσιάζονται στα βιβλία:

Πηγή 1. Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994), Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας και

Πηγή 2. Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Για την καλύτερη κατανόηση στην ανάγνωση της μελέτης, το κείμενο χωρίζεται στις ενότητες: α. Κατηγορίες εκκλησιαστικών υφαντών της μελέτης, β. Σχολές- κέντρα δημιουργίας εκκλησιαστικών υφαντών , στη βυζαντινή και τη μεταβυζαντινή περίοδο, γ. Τεχνικές των εκκλησιαστικών υφαντών, δ. Διακοσμητικά μοτίβο στα βυζαντινά και τα μεταβυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά της μελέτης, ε. Διακοσμητικά μοτίβο, ανά αιώνα, στα βυζαντινά και τα μεταβυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά της μελέτης.

Τα είκοσι τρία εκκλησιαστικά υφαντά που μελετώνται στην παρούσα ενότητα αριθμούνται μετά το λεκτικό της ονομασίας τους με ένα κλάσμα. Ο αριθμητής του κλάσματος αφορά στον αριθμό που έχει καθαρογραφηθεί το υφαντό στην εικονογράφηση του βιβλίου της πηγής 1 ή της πηγής 2, και ο παρονομαστής αφορά στον αιώνα δημιουργίας του κειμηλίου.

Τα κειμήλια που θα μελετηθούν είναι τα παρακάτω:

(124/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1585, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 142 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9336
(125/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1600, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 138 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9337
(126/16^{ος}, Πηγή 1). Επιμάνικο, 16ος αι. Χρυσοκέντημα σε υποκίτρινο μεταξωτό, ύψος: 19 εκ. Πλάτος 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9323

(127/16^{ος}, Πηγή 1). Αντιμνήσιον, μέσα 16ου αι. Αργυροκέντημα σε γαλάζιο μεταξωτό, ύψος: 40 εκ. Πλάτος: 53 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 1025

(128/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτάφιος, 1599, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με επιζωγραφίσεις. Ύψος: 80 εκ. Πλάτος: 107 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9338

(129/16^{ος}, Πηγή 1). Μεταξωτό Προύσας, πριν το 1583, μεταξωτό μπροκάρ, ύψος: 46,5, πλάτος: 35 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 3864

(130/17^{ος}, Πηγή 1). Αρχιερατικός Σάκκος, πριν το 1629, χρυσοφασμένο μεταξωτό, χρυσοκέντητος πόλος, ύψος: 130 εκ. Πλάτος: 120 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9349, από τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών

(131/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1666, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με μαργαριτάρια, ύψος: 138 εκ. πλάτος: 25 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9351

(132/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιτάφιος της Δεσποινέτας, 1682, χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ μεταξωτό, ύψος: 113 εκ. Πλάτος: 150 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 959 α, από την Άγκυρα

(133/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιγονάτιο της Δεσποινέτας, 1696, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 67,9 εκ. Πλευρά 48 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9357

(134/18^{ος} αι, Πηγή 1). Μίτρα, 1715, Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ βελούδο και κόκκινο μεταξωτό, πούλιες, μαργαριτάρια, σμαράγδια. Διάμετρος: 24 εκ. Ύψος: 20 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 7Α, από την Άγκυρα

(135/17^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, τέλη 17ου αι. χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 62,5 εκ. Πλάτος: 42,5 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 40, από την Τραπεζούντα

(136/18^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα- Λάβαρο του Αγίου Γεωργίου, 1731, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια, ημιπολύτιμες και γυάλινες πέτρες, ύψος: 108 εκ. Πλάτος: 72 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 13, από την Αργυρούπολη του Πόντου

(1/17^{ος} αι, Πηγή 2). Αρχιερατικός σάκκος, 17ος αι. Ηπειρωτική τέχνη. Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών

(6/16^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1589-1590, Έργο κεντητή Αρσενίου μοναχού. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

(7/14^{ος} αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 14ος αι. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων

(8/17^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Ανθίμου, 1609. Εργαστήριο Αδριανουπόλεως. Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας

(9/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο, αρχές 18ου αι. Κρητικό εργαστήριο. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος

(10/17^{ος} αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 1685. Έργο της κεντήτριας Δεσποινέτας. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

(12/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιμάνικο, 1730. Έργο της κεντήτριας Αγάθης μοναχής. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Θησαυροφυλάκιο Οικουμενικού Πατριαρχείου

(13/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1752. Έργο Χριστοφόρου Ζεφάρ. Εργαστήριο Βιέννης. Ιερά Μονή Θεοτόκου Ολυμπιώτισσας, Ελασσώνα

(18/17^{ος} αι., Πηγή 2). Μοναστικά επιτραχήλια, 17ος αι. Τέχνη Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Σινά (19/Παλαιολόγεια τέχνη, Πηγή 2). Επιτραχήλιο, Παλαιολόγεια τέχνη. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος

α. Κατηγορίες εκκλησιαστικών υφαντών της μελέτης

Υφαντά

1. Επιτραχήλια (124)/16^{ος}, (125)/17^{ος}, (131)/17^{ος}, (8)/17^{ος}, (9)/18^{ος}, (18)/17^{ος}, (19)/Παλαιολόγεια τέχνη
2. Επιτάφιοι (128)/16^{ος}, (132)/17^{ος}, (127)(Αντιμήνσιο)/16^{ος}, (6)/16^{ος}, (7)/14^{ος}, (13)/18^{ος}, (10)/17^{ος}
3. Επιμάνικα (126)/16^{ος} (12)/18^{ος}.
4. Επιγονάτιο (133)/17^{ος}.
5. Αρχιερατικός Σάκος (130)/17^{ος}, (1)/17^{ος}
6. Εικόνες λάβαρα (135)/17^{ος}, (136)/18^{ος}.
7. Μεταξωτά(129)/16^{ος}
8. Μίτρα(134)/18^{ος}

β. Σχολές- Εργαστήρια- Κέντρα δημιουργίας εκκλησιαστικών υφαντών της μεταβυζαντινής περιόδου

Υφαντά

- Πόντος. Τραπεζούντα, το εργαστήριο της Θεοδοσίας του Κασημπούρη. Εικόνα-Λάβαρο (136)
- Κωνσταντινούπολη. Το εργαστήριο της Δεσποινέτας. Επιτάφιοι, (132), και (10). Το εργαστήριο της Αγάθης μοναχής, Θεοχάρη- (12)/18^{ος} αι.
- Αδριανούπολη. (8)/17^{ος} αι.
- Μετέωρα. (7)/14^{ος} αι., (6)/16^{ος} αι.
- Ήπειρος. (1)/17^{ος} αι.
- Κρήτη. (9)/18^{ος} αι.
- Εργαστήριο Βιέννης. (13)/18^{ος} αι.

γ. Τεχνικές των εκκλησιαστικών υφαντών

Υφαντά

- Σε επιτάφιοις: Γαλάζιο μετάξι (132),(Αντιμήνσιο, 127), κόκκινο μετάξι (128), (13), οι επιζωγραφίσεις(128)
- Σε αρχιερατικούς σάκους: Ο βυζαντινός τύπος ραφής (ραφή στον ώμο και ένωση στο πλάι με κουδουνάκια) (130), Πολυτελείς, μεταξωτοί, χρυσοκέντητοι, χρυσοί σε πορφυρό (1)
- Σε αρχιερατικούς σάκους: Τα πολυτελή οθωμανικά υφαντά Seraser με τα ασημί και χρυσά νήματα (130)
- Σε επιτραχήλια: Χρυσό σε χρυσό (131) και στο Παλαιολόγειο επιτραχήλιο στο (19), χρυσά σε κόκκινο μετάξι (124),(125) και (9).

δ. Διακοσμητικά μοτίβο στα βυζαντινά και τα μεταβυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά

Υφαντά

- Σάκοι: Η άμπελος, οι πολυπρόσωπες σκηνές με ιερά πρόσωπα (1)
- Επιτραχήλια: Η μετωπική και η $\frac{3}{4}$ στάση (131), (124), (125) και (9)
- Επιτραχήλια: Άνθινος διάκοσμος (124), (125), (9)
- Επιτραχήλια: Σε μεταλλείο ο Χριστός, μετά οι άγγελοι, μετά η Παναγία και ο Πρόδρομος, μετά Άγιοι και Ιερείς (124),(125),(131)
- Επιτραχήλια: Η υπερίσχυση της διακοσμητικότητας χωρίς να απουσιάζουν τα πρόσωπα τον 19^ο αι. (9)
- Επιτραχήλια: Πολυπρόσωπα επεισόδια της Βίβλου (8)
- Επιτραχήλια: Μοτίβα διακοσμητικά από χειρόγραφα (131)
- Επιτραχήλια: Με μόνο διακοσμητικά μοτίβα σε μοναστικά επιτραχήλια του 17^{ου} αι. (18)
- Επιτάφιοι : Οι βυζαντινοί επιτάφιοι είναι μονοπρόσωποι, με Ευαγγελιστές και ουράνιες υπάρξεις (6),(7)
- Επιτάφιοι: Οι μεταβυζαντινοί επιτάφιοι είναι πολυπρόσωποι και με δραματικότητα, με αφήγηση, διακοσμητικότητα, με δυτικές επιρροές (13)
- Επιτάφιοι: Οι επιτάφιοι από τα μετέωρα με την επιγραφή περιμετρικά (6),(7)
- Επιτάφιοι: Ενυπόγραφοι (128),(132)
- Επιτάφιοι; Στης Δεσποινέτας οι επιτάφιοι, καντήλια κρέμονται από το κουβούκλιο (10), (132)
- Επιμάνικα: Φυλλοφόροι βλαστοί με το κρινάνθημα του Ευαγγελισμού (126)
- Επιμάνικα: Το ανάγλυφο (12)
- Επιμάνικα: Με ιερά πρόσωπα (126), (12)
- Επιμάνικα: Το διπλό θέμα.
- Επιγονάτιο: Η κατά διαγώνιο άξονα εικονογράφηση, σε έργο της Δεσποινέτας (133)
- Επιγονάτιο: Τα ανάγλυφα διακοσμητικά μπαρόκ ύφους (133)
- Επιγονάτιο: Τα άνθη στις γωνίες από την αργυροχοΐα (133)
- Επιγονάτιο: Η δυτική εικονογραφία (133) σε έργο της Δεσποινέτας
- Μίτρα : Το ανάγλυφο, ο δικέφαλος αετός σε άνθινο διάκοσμο (134)
- Μεταξωτά: Με δάνεια από ψηφιδωτά (129), με την τουλίπα, με χριστιανικό κόσμημα (129) Παραστατική + μη παραστατική εικονογράφηση σαν μοτίβο (129).

ε. Διακοσμητικά μοτίβο και χαρακτηριστικά, ανά αιώνα, στα βυζαντινά και τα μεταβυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά

Χαρακτηριστικά εκκλησιαστικών κειμηλίων της Βυζαντινής περιόδου

- Το κομψό, το λιτό, το πολυτελές, το αριστοτεχνικό (7)/14^{ος} , (19)/Παλαιολόγεια τέχνη

Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών υφαντών της Μεταβυζαντινής περιόδου -16^{ος} αιώνας

- Επιμάνικα: Τα δύο επεισόδια (126)
- Επιμάνικα: Η φυλλομορφίνη διακόσμηση των βλαστών με κρινάνθεμα (126)
- Επιμάνικα: ¾ μορφών (126)
- Επιτραχήλια: Μετωπική στάση (124)
- Επιτραχήλια: κυκλικά μεταλλεία (124)
- Επιτραχήλια : άνθινος κόσμημα διαχωριστικό ταινιών (124)
- Επιτραχήλια: σύνθετοι ρόδακες (124)
- Επιτάφιοι: Αφηγηματική απεικόνιση (128)
- Επιτάφιοι: Πολυπρόσωποι (128)
- Επιτάφιοι: Με αγγέλους (128)
- Επιτάφιοι: Με μικρά δέντρα (128)
- Επιτάφιοι: Επιγραφή αφιερωτών (128)
- Επιτάφιοι: Η ιερατική προσέγγιση των δημιουργών από την ανατολή (128),
- Επιτάφιοι: Η αυστηρή συγκρατημένη θλίψη (128)
- Επιτάφιοι: Ο δραματικός θρήνος των δυτικών (128)
- Αντιμήνσια: Τα μικρά πρόσωπα/ψηλές φιγούρες από παραδουνάβια εργαστήρια (127) δυτικών επιρροών
- Αντιμήνσια: Συμμετρική δομή της παράστασης (127)
- Αντιμήνσια: Ενσωμάτωση δυκίτροπων, δραματικού χαρακτήρα στοιχείων (η ολοφυρόμενη γυναίκα από την Ιταλία) (127)
- Μεταξωτά: Λοβωτά μετάλλια διακοσμητικά (129), με ισοσκελής σταυρούς
- Μεταξωτά: Λεπτοί μίσχοι, τουλίπες, κρίνα οθωμανικά (129)

Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών κειμηλίων της Μεταβυζαντινής περιόδου -17^{ος} αιώνας

- Επιγονάτιο: Η κατά διαγώνια άξονα εικονογράφηση στο επιγονάτιο (133)
- Επιγονάτιο: Η ικανότητα ανατολικής και δυτικής εικονογραφίας από την Δεσποινέτα (133)
- Επιγονάτιο: Τα ανάγλυφα λουλούδια του άνθινου μπαρόκ (133)
- Επιγονάτιο: Τα δάνεια εικονογράφησης από τις άλλες τέχνες (133)
- Επιγονάτιο: Η στενή σχέση της χρυσό-κεντητικής και χρυσοχοΐας στα τέλη 17^{ου} στη Δεσποινέτα
- Επιτραχήλια: Αυστηρές μορφές αγίων (125)
- Επιτραχήλια: Μετωπική αρχαϊκού και συντηρητικού χαρακτήρα στάση (125)
- Επιτραχήλια: Τα πολυπρόσωπα επεισόδια (8)
- Επιτραχήλια: Τοξοστοιχία (125)
- Επιτραχήλια: Μικρά κυπαρίσσια για βάθος (125)
- Επιτραχήλια: Χρυσό βάθος (131)

- Επιτραχήλια: Σχεδόν $\frac{3}{4}$ των μορφών (131)
- Επιτραχήλια: Μόνο διακοσμητική αφήγηση (18)
- Επιτραχήλια: Το γεωμετρικό, διαχωριστικό πλέγμα (131) από χειρόγραφο του 17^{ου} αι.
- Επιτάφιοι: Η συγκρατημένη θλίψη (132) της Δεσποινέτας
- Επιτάφιοι: Η ένταση στους επιτάφιους της Δεσποινέτας (132)
- Επιτάφιοι: Πολυπρόσωπα (132)
- Επιτάφιοι: Κοσμικά σύμβολα (132)
- Επιτάφιοι: Μικρά εξαπτέρυγα σεραφείμ (132)
- Επιτάφιοι: Το κουβούκλιο της Αγίας Τράπεζας στο βάθος με τις καντήλες (132) της Δεσποινέτας
- Επιτάφιοι: Άθνη ζώνη (132) επίπεδου χαρακτήρα (από σχέδια χαρακτηριστικής)
- Επιτάφιοι: Έμμετρη αφιέρωση (132)
- Σάκοι: Πολυπρόσωπα (1)
- Σάκοι: Σχηματοποιημένα σύννεφα (130)
- Σάκοι: Οι ηλιακοί ρόδακες (130),
- Σάκοι: Τα πολυτελή οθωμανικά υφαντά Seraser με τα ασημί και χρυσά νήματα (130)
- Λάβαρα: Ανθοφόρα τόξα (135)
- Λάβαρα: Οι τουλίπες, από το λεξιλόγιο των τοπικών υφασμάτων (135).

Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών κειμηλίων της Μεταβυζαντινής περιόδου -18^{ος} αιώνας

- Πλούσιος φυτικός άνθινος διάκοσμος (9)
- Δρακοντοκτόνα (136)
- Γραμμή οριζόντια (9)
- Δυτικές επιρροές βάθος, με αφιερωματικές επιγραφές (136)
- Η εκκοσμίκευση της εκκλησιαστικής τέχνης (134)
- Πλούσιος διάλιθος, διάκοσμος στοιχείο του Ποντιακού Ελληνισμού (136)
- $\frac{3}{4}$ και ανφάς στις μορφές (9)
- Οι δικάφαλοι αετοί (134)
- Άθνη διάχωρα (134)
- Τα ιερά πρόσωπα με τα στρατιωτικά ρούχα (136)
- Φουσκωτός ανάγλυφος φυτικός διάκοσμος (12)
- Ανάγλυφος διάκοσμος (Θεοχάρη 13).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ: 16, 17, 18, 19, 20, 21.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΣΚΗΣΕΙΣ- ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ-ΕΙΚΟΝΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ενότητα 1

Βλαχοπούλου – Χρυσοστόμου, (2012). Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου εκκλησίας, Στρατηγικές εκδόσεις.

Πανσέληνου Ν.(2010). Η Βυζαντινή ζωγραφική. Καστανιώτης.

Υφαντά του κόσμου: Η υφαντική τέχνη της ταπισερί στη Γαλλία. http://ifenokilimi.blogspot.com/2016/02/blog-post_28.html?m=1 .

Υφαντική –Υφαντό ύφασμα. www.noesis.edu.gr .

Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης: Συλλογή υφαντικής .

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: 400 Χρόνια Ελληνικής Φορεσιάς .

Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού: Λαϊκές φορεσιές .

Η τέχνη της υφαντικής στην αρχαία ελληνική γραμματεία και τέχνη http://photodentro.edu.gr/photodentro/yfantiki_pidx0036200/ .

Αδαμοπούλου Μ. (2006) Πολύτιμα αρχαία υφάσματα, 5 Ιουλίου 2006.

<https://www.tanea.gr/2006/07/05/lifearts/culture/anakalyfthikan-polytima-arxaia-yfasmata/> .

Μωραΐτου Γ. (2016) Αρχαία υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/>.

Δρούγου Στέλλα (2016). Υφαίνοντας το χρυσό. Το χρυσούφαντο ύφασμα της Βεργίνας, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/> .

Τα κοπτικά υφάσματα. Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού. www.mnep.gr .

Κοπτική Τέχνη. Μουσείο Μπενάκη.

Ενότητα 2

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Αθήνα, www.ebyzantinemuseum.gr

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου εκκλησίας. Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 3

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου εκκλησίας. Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 4

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου εκκλησίας. Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 5

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου εκκλησίας. Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 6

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 7

Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Ενότητα 8

Θεοχάρη Μαρία, 1986, Εκκλησιαστικά Χρυσοκέντητα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος

Ενότητα 9

Θεοχάρη Μαρία, 1986, Εκκλησιαστικά Χρυσοκέντητα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος

Ενότητα 10

Θεοχάρη Μαρία, 1986, Εκκλησιαστικά Χρυσοκέντητα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος
Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος

Ενότητα 11

Ντέιβιντ Τάλμποτ – Ραϊς (1994), Βυζαντινή τέχνη, Υποδομή.

Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953

Ελένη Βλαχοπούλου-Καραμπίνα. Η υφαντουργία και η κεντητική ως σύγχρονες εκκλησιαστικές τέχνες. karabina_yfantourgia.pdf

Κορρέ- Ζωγράφου Κατερίνα Το άτομο μέσα από τις εργόχειρες κεντητές υφαντές υπογραφές των Μεταβυζαντινών και

Νεοελληνικών χρόνων ΧΡΥΧΟΚΕΝΤΗΤΙΚΙ, ΚΟΡΡΕ

Έλενα Παπασταύρου Κεντητός Επιτάφιος του 1672 στο Βυζαντινό Μουσείο

Καρύδης Χρήστος. Τα μεταβυζαντινά υφάσματα της Ιεράς Μονής Αρτοκώστα: Τεκμηρίωση και συντήρηση.

Δελτίο Υφαντικής τέχνης Αστερουσίων

Καλαθακη Μαρία (2010). Δημιουργία και λειτουργία παραδοσιακού αργαλειού σε 3d μορφή. Σχολή Εφαρμοσμένη Πληροφορική και Πολυμέσα. Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης. Kalathaki2010.pdf

Από την ηλεκτρονική πηγή <https://repository.mountathos.org/jspui/handle/20.500.11957/68776>, το Mount Athos Repository:

Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας.

Καλαμάρα Π. Κόκκινη κλωστή δεμένη. Καλειδοσκόπιο.

Ενότητα 12

Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα, Εκδόσεις: Μπάστας – Πλέσσας.

Ενότητα 13

Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Οι φωτογραφίες 1 -18, 22 και 23, 29, 30 είναι από το βιβλίο Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου (2012) Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Οι φωτογραφίες 19 και 24-27 και από 31-33, είναι από το βιβλίο Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Οι φωτογραφίες 20, 21, 28, 34, 35 και είναι από το βιβλίο Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Ενότητα 10

(15.1). Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986. (Οι

ρίζες). (15.2, 15.3, 15.4): -Λεπτομέρεια χρυσοκέντητου επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίας Ευφημίας Χαλκηδόνος Βιθυνίας στο

Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος. -Λεπτομέρεια χρυσοποίκιλτου

επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Τσεγκέλκοι (16ος αι.) στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας.

Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος. -Ευαγγελιστής Ματθαίος Λεπτομέρεια από χρυσοκέντητο μεγάλο αέρα. Μέγαρο Ιεράς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος.

Ενότητα 11

(Υλικό από την ενότητα παραρτήματα Βυζαντινη- μεταβυζαντινή υφαντική).

Mount Athos Repository:Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας.

<https://repository.mountathos.org/jspui/handle/20.500.11957/68776> (Πηγή 11, Παραρτήματα)

Καλαμάρα Π. Κόκκινη κλωστή δεμένη. Καλειδοσκοπιο.

Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953

Ενότητα 12

(124/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1585, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 142 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9336
(125/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1600, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 138 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9337
(126/16^{ος}, Πηγή 1). Επιμάνικο, 16ος αι. Χρυσοκέντημα σε υποκίτρινο μεταξωτό, ύψος: 19 εκ. Πλάτος 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9323

(127/16^{ος}, Πηγή 1). Αντιμνήσιον, μέσα 16ου αι. Αργυροκέντημα σε γαλάζιο μεταξωτό, ύψος: 40 εκ. Πλάτος: 53 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 1025

(128/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτάφιος, 1599, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με επιζωγραφίσεις. Ύψος: 80 εκ. Πλάτος: 107 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9338

(129/16^{ος}, Πηγή 1). Μεταξωτό Προύσας, πριν το 1583, μεταξωτό μπροκάρ, ύψος: 46,5, πλάτος: 35 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 3864

(130/17^{ος}, Πηγή 1). Αρχιερατικός Σάκκος, πριν το 1629, χρυσοκέντημα σε μεταξωτό, χρυσοκέντητος πόλος, ύψος: 130 εκ. Πλάτος: 120 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9349, από τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών

(131/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1666, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με μαργαριτάρια, ύψος: 138 εκ. πλάτος: 25 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9351

(132/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιτάφιος της Δεσποινέτας, 1682, χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ μεταξωτό, ύψος: 113 εκ. Πλάτος: 150 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 959 α, από την Άγκυρα

(133/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιγονάτιο της Δεσποινέτας, 1696, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 67,9 εκ. Πλευρά 48 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9357

(134/18^{ος} αι, Πηγή 1). Μίτρα, 1715, Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ βελούδο και κόκκινο μεταξωτό, πούλιες, μαργαριτάρια, σμαράγδια. Διάμετρος: 24 εκ. Ύψος: 20 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 7Α, από την Άγκυρα

(135/17^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, τέλη 17ου αι. χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 62,5 εκ. Πλάτος: 42,5 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 40, από την Τραπεζούντα

(136/18^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα- Λάβαρο του Αγίου Γεωργίου, 1731, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια, ημιπολύτιμες και γυάλινες πέτρες, ύψος: 108 εκ. Πλάτος: 72 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 13, από την Αργυρούπολη του Πόντου

Ενότητα 13

Τα κειμήλια που θα μελετηθούν είναι τα παρακάτω:

(124/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1585, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 142 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9336
(125/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1600, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 138 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9337
(126/16^{ος}, Πηγή 1). Επιμάνικο, 16ος αι. Χρυσοκέντημα σε υποκίτρινο μεταξωτό, ύψος: 19 εκ. Πλάτος 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9323

(127/16^{ος}, Πηγή 1). Αντιμνήσιον, μέσα 16ου αι. Αργυροκέντημα σε γαλάζιο μεταξωτό, ύψος: 40 εκ. Πλάτος: 53 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 1025

(128/16^{ος}, Πηγή 1). Επιτάφιος, 1599, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με επιζωγραφίσεις. Ύψος: 80 εκ. Πλάτος: 107 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9338

(129/16^{ος}, Πηγή 1). Μεταξωτό Προύσας, πριν το 1583, μεταξωτό μπροκάρ, ύψος: 46,5, πλάτος: 35 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 3864

(130/17^{ος}, Πηγή 1). Αρχιερατικός Σάκκος, πριν το 1629, χρυσοφασμένο μεταξωτό, χρυσοκέντητος πόλος, ύψος: 130 εκ. Πλάτος: 120 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9349, από τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών

(131/17^{ος}, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1666, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με μαργαριτάρια, ύψος: 138 εκ. πλάτος: 25 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9351

(132/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιτάφιος της Δεσποινέτας, 1682, χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ μεταξωτό, ύψος: 113 εκ. Πλάτος: 150 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 959 α, από την Άγκυρα

(133/17^{ος} αι, Πηγή 1). Επιγονάτιο της Δεσποινέτας, 1696, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 67,9 εκ. Πλευρά 48 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9357

(134/18^{ος} αι, Πηγή 1). Μίτρα, 1715, Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ βελούδο και κόκκινο μεταξωτό, πούλιες, μαργαριτάρια, σμαράγδια. Διάμετρος: 24 εκ. Ύψος: 20 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 7Α, από την Άγκυρα

(135/17^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, τέλη 17ου αι. χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 62,5 εκ. Πλάτος: 42,5 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 40, από την Τραπεζούντα

(136/18^{ος} αι, Πηγή 1). Εικόνα- Λάβαρο του Αγίου Γεωργίου, 1731, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια, ημιπολύτιμες και γυάλινες πέτρες, ύψος: 108 εκ. Πλάτος: 72 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 13, από την Αργυρούπολη του Πόντου

(1/17^{ος} αι, Πηγή 2). Αρχιερατικός σάκκος, 17ος αι. Ηπειρωτική τέχνη. Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών

(6/16^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1589-1590, Έργο κεντητή Αρσενίου μοναχού. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

(7/14^{ος} αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 14ος αι. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων

(8/17^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Ανθίμου, 1609. Εργαστήριο Αδριανουπόλεως. Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας
(9/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο, αρχές 18ου αι. Κρητικό εργαστήριο. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος
(10/17^{ος} αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 1685. Έργο της κεντήτριας Δεσποινέτας. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Ταξιάρχων Αιγιαλείας
(12/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιμάνικο, 1730. Έργο της κεντήτριας Αγάθης μοναχής. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Θησαυροφυλάκιο Οικουμενικού Πατριαρχείου
(13/18^{ος} αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1752. Έργο Χριστοφόρου Ζεφάρ. Εργαστήριο Βιέννης. Ιερά Μονή Θεοτόκου Ολυμπιώτισσας, Ελασσώνα
(18/17^{ος} αι., Πηγή 2). Μοναστικά επιτραχήλια, 17ος αι. Τέχνη Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Σινά
(19/Παλαιολόγεια τέχνη, Πηγή 2). Επιτραχήλιο, Παλαιολόγεια τέχνη. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Βιβλιογραφία των εικόνων των ασκήσεων:

Πηγή εικόνων 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,8,9,10,11 της Ενότητας 5: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου (2012)Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις.

Πηγή εικόνων 12, 13, 14 της Ενότητας 6: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Πηγή εικόνων 15, 16 Ενότητας 6: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Πηγή εικόνων 17, 18 της Ενότητας 6: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Πηγή εικόνας 19 της Ενότητας 9: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Πηγή εικόνων 20, 21 της Ενότητας 9: Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Πηγή εικόνων 22, 23 της Ενότητας 9: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Πηγή εικόνων 24, 25 της Ενότητας 9: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Πηγή εικόνων 26, 27 της Ενότητας 9: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Πηγή εικόνας 28 της Ενότητας 9 : Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Πηγή εικόνων 29, 30 : Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Πηγή εικόνων 31, 32, 33 της Ενότητας 13: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Πηγή εικόνων 34, 35 της Ενότητας 13: Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Πηγή εικόνων 15.1 της Ενότητας 10 : Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Πηγή εικόνων 15.2, 15.3, 15.4 της Ενότητας 10: Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος

Ερωτήσεις των ασκήσεων

Ενότητα 2. Άσκηση 1: Βυζαντινό Μουσείο, www.ebyzantinemuseum.gr → Συλλογές → Συλλογές Υφασμάτων. Μελετήστε όλο το περιεχόμενο της συλλογής υφασμάτων, κοσμηκών και εκκλησιαστικών, που περιέχονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Βυζαντινού Μουσείου

Ενότητα 5. Άσκηση 2: Αναγνωρίστε και ονομάστε την κατηγορία του ιερατικού άμφιου .

Πηγή εικόνων 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,8,9,10,11: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου (2012)Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις.

1. Άμφια Διακόνου (βυζαντινή περίοδος). Κρήτης

2. Οράριο, 1722, Ιστορικό μουσείο Ηρακλείου Κρήτης

3. Επιμανίκια, 17^{ος} αι. Άγιο Όρος, Ηράκλειο

4. Άμφια Πρεσβύτερου (βυζαντινή περίοδος). Υφαντά άμφια πρεσβύτερου.

5. Άμφια Επίσκοπου (βυζαντινή περίοδος). Υφαντά αρχιερατικά άμφια

6.Ωμοφόριο, 1584, Άγιο Όρος 7.Σάκκος, 1569, Σκευοφυλάκιο Πατριαρχείου Αλεξανδρείας 8.Σάκκος, 17^{ος} αι. Μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος 9.Χρυσοκέντητος σάκκος, 17^{ος} αι.Μονή Σινά

10.Εικόνα κρητικής τέχνης, 16^{ου} αι. Πατριαρχείο Αλεξανδρείας

11. Εικόνα 16^{ου} αι. Πρωτάτο, Άγιο Όρος

Ενότητα 6. Άσκηση 3: Από πού φαίνεται ότι είναι Αντιμήνσιο; Μιλήστε για την επιγραφή με αναφορά στον Ναό και στον Επίσκοπο.
 Πηγή εικόνων 12, 13, 14 : Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

12. Αντιμήνσιο, 1719, Ιερά μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος

13. Αντιμήνσιο, 1775, Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου, Άγιο Όρος

14. Αντιμήνσιο, 16^{ος} αι. Ιερά Μονή Σίμωνος Πέτρας, Άγιο Όρος

Ενότητα 6. Άσκηση 4: Τεκμηριώστε χρονικά τον Αέρα. (Μεταβυζαντινός , με τροχούς, σεραφείμ, Ευαγγελιστές)

Πηγή εικόνων 15, 16: Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

Μιλήστε για το ότι στους Βυζαντινούς Αέρες έχουμε τους απόστολους ανά έξι με επικεφαλής δύο κορυφαίους, με ιστορημένη εικονογραφία. Οι μεταβυζαντινής εποχής Αέρες έχουν τροχούς, σεραφείμ, Ευαγγελιστές στις 4 γωνίες και τα σύμβολά τους, αφηγηματικοί.

15. Αέρας Μελισμού, 1583, Ιερά Μονή Τατάρνας (Ευρυτανία)

16. Αέρας Μετάληψης των Αποστόλων, 14^ο; αι. Μονή μεγάλου Μετεώρου.

Μιλήστε για το ότι δεν έχει μεταβυζαντινής εποχής διακοσμητικά, όπως τροχούς κ.α.)

Ενότητα 6. Άσκηση 5: Τεκμηριώστε χρονικά τους επιτάφιους

Πηγή εικόνων 17, 18 : Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

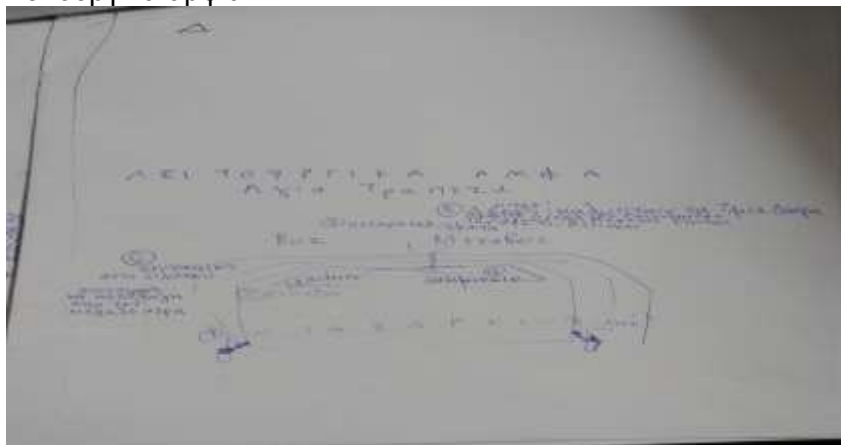
17 Επιτάφιος Ιεράς Μονής Παντοκράτορος, 14^{ος} αι. Άγιο Όρος (χωρίς άλλες μορφές πλὴν του Χριστού και των Ευαγγελιστών)

18 Επιτάφιος Μονής Τιμίου Προδρόμου Βέροιας, 1589 (μεταβυζαντινός, με πολλά πρόσωπα)

Ενότητα 6. Άσκηση 6. Περιέγραψε τη θέση των λειτουργικών άμφίων στην Άγια Τράπεζα. Δές την σχετική εισήγηση για λεπτομέρειες. Κατασάρκιον, Ενδυτή, ειλητόν, αντιμήνσιο, επιτάφιος, αέρες, ποτυροκαλύματα.

Λειτουργικά άμφια

Ενότητα 9. Άσκηση 7. Αναγνωρίστε τη δυτική επιρροή στο Αντιμήνσιο
Πηγή εικόνας 19: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες
του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

19. Η δραματικότητα, οι αναλογίες

Ενότητα 9. Άσκηση 8: Αναγνωριστικά χαρακτηριστικά των επιταφίων από τα Μετέωρα

Πηγή εικόνων 20, 21: Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Οι επιτάφιοι από τα μετέωρα με την έμμετρη επιγραφή περιμετρικά

20 Επιτάφιος, 16^{ος} αι. Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

21 Επιτάφιος, 14^{ος} αι. Μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων

Ενότητα 9. Άσκηση 9: Τεκμηριώστε χρονικά τους επιτάφιους

Πηγή εικόνων 22, 23 : Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Χρυσοστόμου- Ελένη Βλαχοπούλου, 2012, Τα άμφια της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας, Στρατηγικές Εκδόσεις

(χωρίς άλλες μορφές πλην του Χριστού και των Ευαγγελιστών, μεταβυζαντινός, με πολλά πρόσωπα)

22. Επιτάφιος Ιεράς Μονής Παντοκράτορος, 14^{ος} αι. Άγιο Όρος

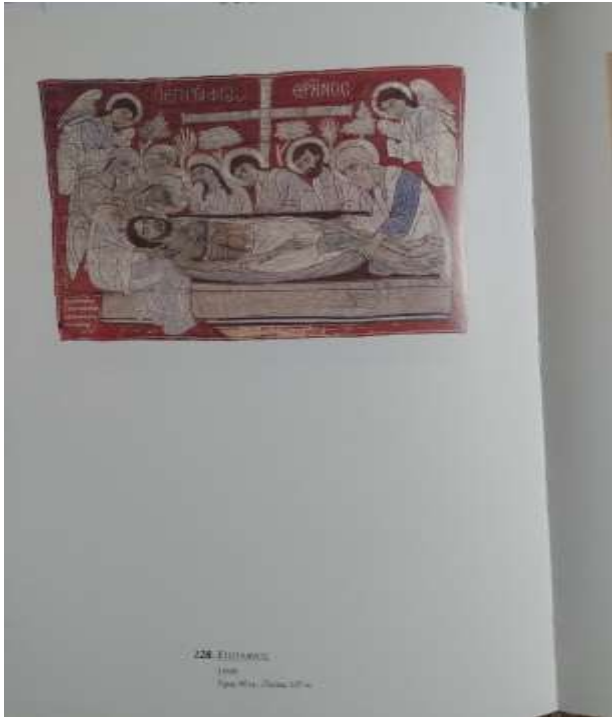

23. Επιτάφιος Μονής Τιμίου Προδρόμου Βέροιας, 1589

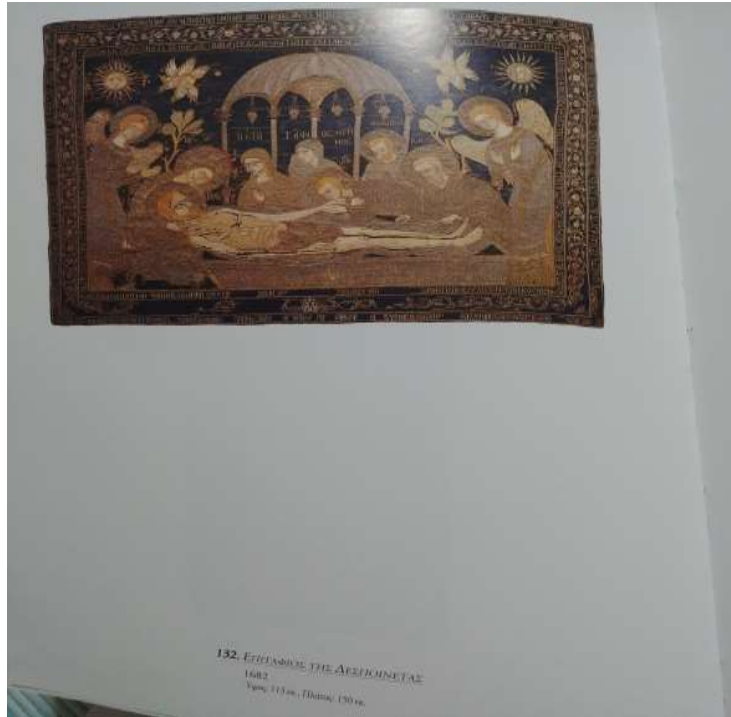
Ενότητα 9. Άσκηση 10. Αναγνωρίστε τη βυζαντινή επιρροή στους δυο μεταβυζαντινούς Επιτάφιους

Πηγή εικόνων 24, 25: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Μιλήστε για το ιερατικό ύφος, τη Δεσποινέτα στον δεξιό επιτάφιο, τα καντήλια, την μονής σειράς άνθινη διακόσμηση σε μία εποχή βαριάς διακόσμησης στο έργο της Δεσποινέτας.

24. Επιτάφιος, 16^{ος} αι.

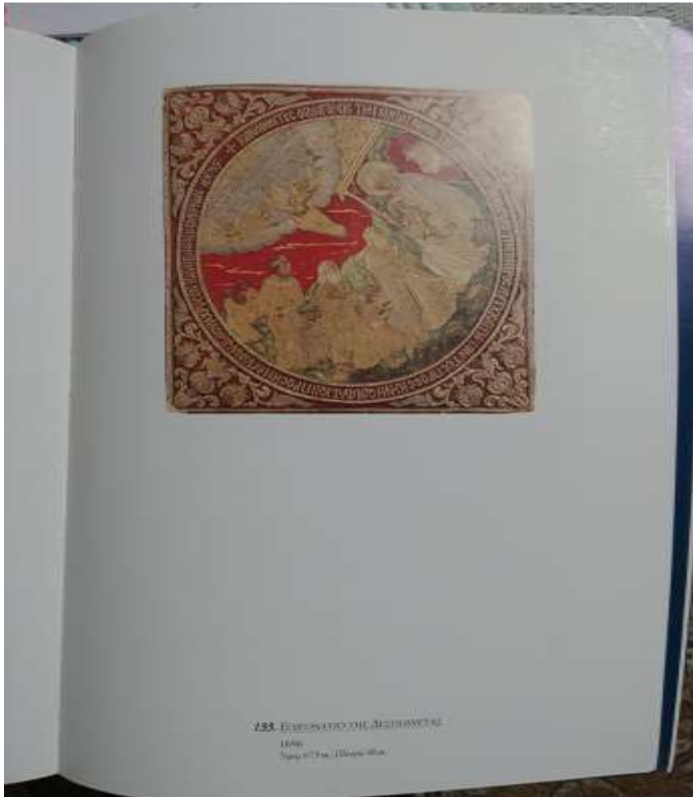

25. Επιτάφιος, 17^{ος} αι.

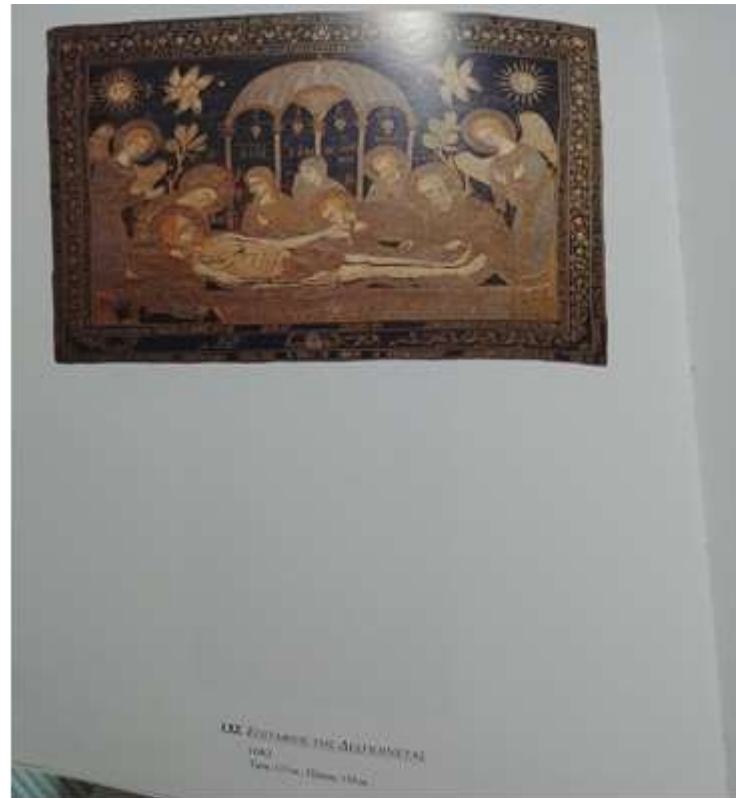
Ενότητα 9. Άσκηση 11. Οπτικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά στο έργο της κεντήστρας Δεσποινέτας.

Πηγή εικόνων 26, 27: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

17ος αιώνας . Κωνσταντινούπολη. Ικανότητα δυτικού, δραματικού, αφηγηματικού, μανιεριστικών χαρακτηριστικών (ανάγλυφο κ.α.) απόδοση και ταυτόχρονα ανατολικού χαρακτήρα απόδοση με το ιερατικό ύφος. Τα δάνεια από τις άλλες εφαρμοσμένες τέχνες και ποια και από πού είναι.

26. Επιγονάτιο

27. Επιτάφιος 17^{ος} αι.

Ενότητα 9. Άσκηση 12. Οπτικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά στο έργο της κεντήστρας Δεσποινέτας.

Πηγή εικόνας 28 : Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

28 Επιτάφιος, 1685, Δεσποινέτα, Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

Ενότητα 9. Άσκηση 13: Κέντρα Εκκλησιαστικής χρυσο-κεντητικής.

Ενότητα 10. Άσκηση 14. Πως αρχειοθετώ. Πως κωδικοποιώ.

Ενότητα 10. Άσκηση 15: Αναγνωρίστε τις ρίζες στα παρακάτω έργα:

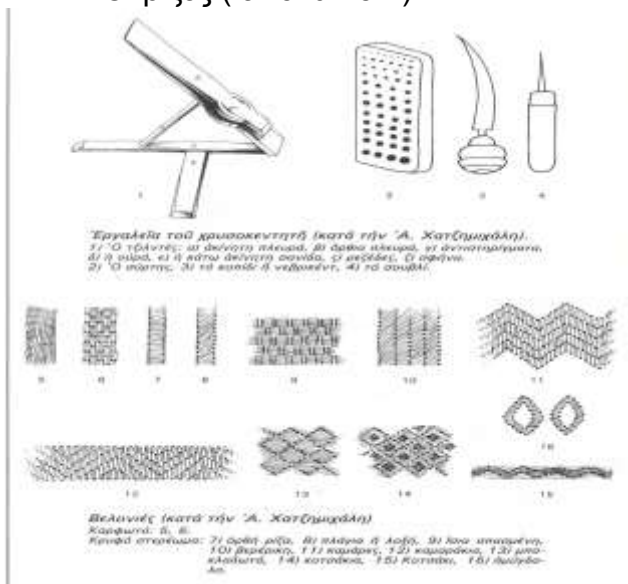
Πηγή εικόνων:

(15.1: Οι ρίζες) Θεοχάρη Εκκλησιαστική Χρυσοκεντητική

(15.2, 15.3, 15.4: Αναγνωρίστε τις ρίζες)

- Λεπτομέρεια χρυσοκέντητου επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίας Ευφημίας Χαλκηδόνος Βιθυνίας στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος
- Λεπτομέρεια χρυσοποίκιλτου επιταφίου. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Τσεγκέλκοι (16ος αι.) στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος
- Ευαγγελιστής Ματθαίος Λεπτομέρεια από χρυσοκέντητο μεγάλο αέρα. Μέγαρο Ιεράς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος στο Καριωτογλου Α. Χαλκηδών. Η ιστορική Μητρόπολη της Βιθυνίας. Αθήνα Εκδόσεις Μίλητος.

Οι ρίζες (εικόνα 15.1).

Αναγνωρίστε τις ρίζες (15.2, 15.3, 15.4):

Ενότητα 13. Άσκηση 16:

Περιγράψτε υφολογικά τα επιτραχήλια που βλέπετε. Τι ξέρετε για την περίπτωση των μοναστικών επιτραχηλίων

Πηγή εικόνων 31, 32, 33: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου. Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

31

16^{ος} αιώνας

32

17^{ος} αιώνας

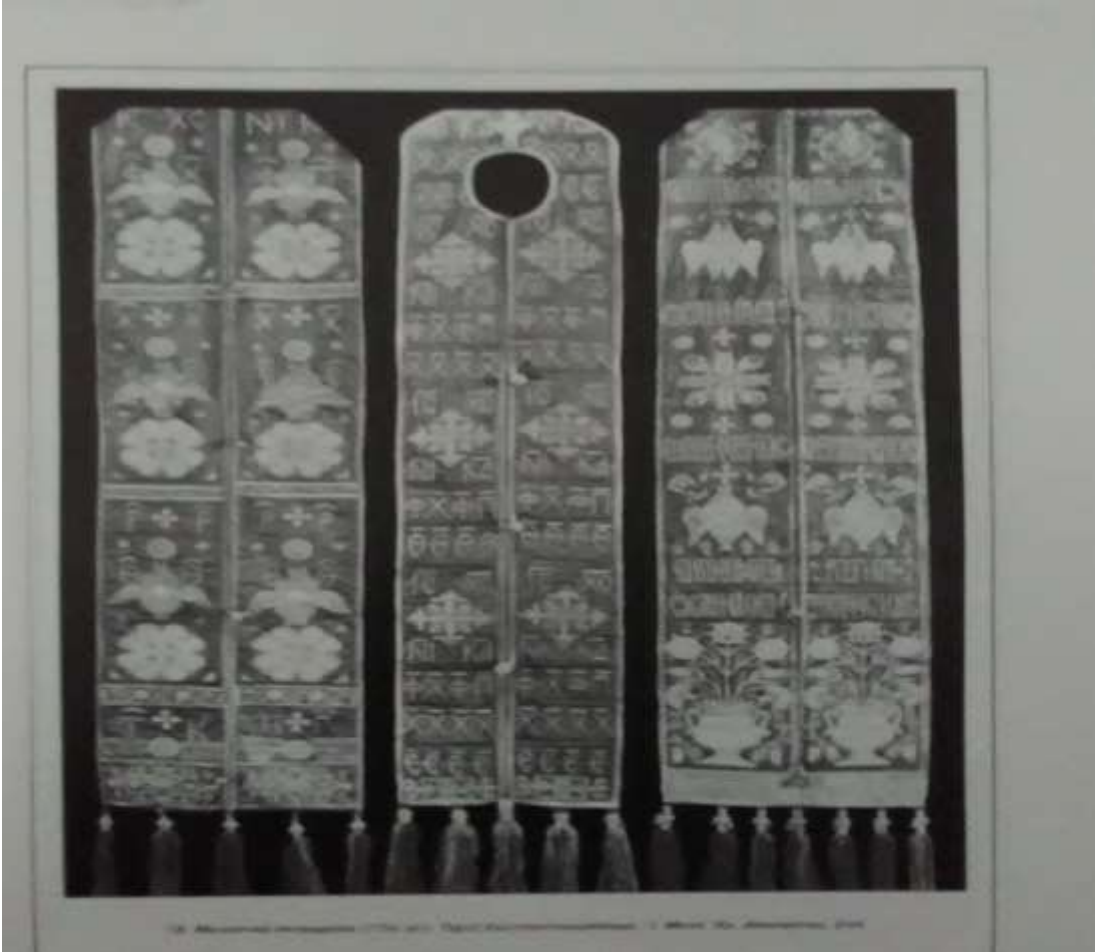
33

17^{ος} αιώνας

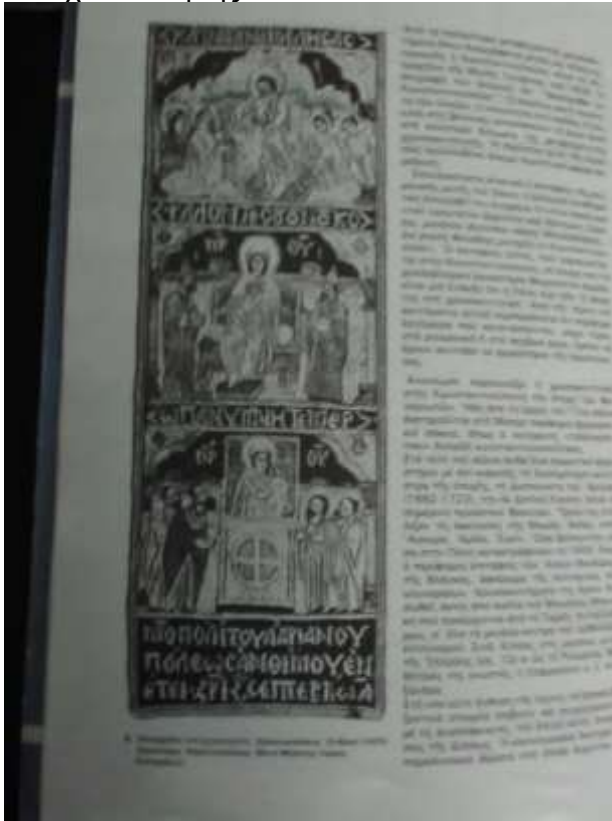
Συνέχεια άσκησης 16 (Ενότητα 13): Πηγή εικόνων 34, 35: Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

34

Μοναστικά επιτραχήλια, 17^{ος} αιώνας, Τέχνη Κωνσταντινούπολης. Μονή Αγίας Αικατερίνης Σινά.

Συνέχεια άσκησης 16

35. Επιτραχήλιο του Μητροπολίτη Αδριανούπολης Άνθιμου (1609) Εργαστήριο Αδριανούπολης. Μονή Μεγίστης Λαύρας

Ενότητα 13. Άσκηση 17: Χαρακτηριστικά, στα βυζαντινά εκκλησιαστικά υφαντά. Παραδείγματα.
Το κομψό, το λιτό, το πολυτελές, το αριστοτεχνικό Θεοχάρη- (7)/14^{ος} , Θεοχάρη-(19)/Παλαιολόγεια τέχνη

Ενότητα 13. Άσκηση 18: Σχολές- Εργαστήρια- Κέντρα δημιουργίας εκκλησιαστικών υφαντών της μεταβυζαντινής περιόδου.
Παραδείγματα.

Ενότητα 13. Άσκηση 19: Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών υφαντών , ανά κατηγορία υφαντών , της Μεταβυζαντινής περιόδου -16^{ος} αιώνας

Ενότητα 13. Άσκηση 20 : Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών υφαντών , ανά κατηγορία υφαντών, της Μεταβυζαντινής περιόδου -17^{ος} αιώνας

Ενότητα 13. Άσκηση 21: Χαρακτηριστικά και διακοσμητικά μοτίβο εκκλησιαστικών υφαντών, ανά κατηγορία υφαντών, της Μεταβυζαντινής περιόδου -18^{ος} αιώνας

Οι φωτογραφίες της Ενότητας 12 και της Ενότητας 13 είναι από τις πηγές

Πηγή 1: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου (1994). Θησαυροί της Ορθοδοξίας από την Ελλάδα Οι Πύλες του Μυστηρίου.

Εκδόσεις Μπάστας- Πλέσσας

Πηγή 2: Θεοχάρη Σ. Μ. (1986). Εκκλησιαστικά χρυσοκέντητα. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα, 1986.

Ακολουθούν τα έργα και οι φωτογραφίες τους ανά πηγή :

(124/16ος, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1585, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 142 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9336

(125/17ος, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1600, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 138 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9337

(126/16ος, Πηγή 1). Επιμάνικο, 16ος αι. Χρυσοκέντημα σε υποκίτρινο μεταξωτό, ύψος: 19 εκ. Πλάτος: 27 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9323

(127/16ος, Πηγή 1). Αντιμνήσιον, μέσα 16ου αι. Αργυροκέντημα σε γαλάζιο μεταξωτό, ύψος: 40 εκ. Πλάτος: 53 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 1025

(128/16ος, Πηγή 1). Επιτάφιος, 1599, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με επιζωγραφίσεις. Ύψος: 80 εκ. Πλάτος: 107 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9338

(129/16ος, Πηγή 1). Μεταξωτό Προύσας, πριν το 1583, μεταξωτό μπροκάρ, ύψος: 46,5, πλάτος: 35 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 3864

(130/17ος, Πηγή 1). Αρχιερατικός Σάκκος, πριν το 1629, χρυσοφασσμένο μεταξωτό, χρυσοκέντητος πόλος, ύψος: 130 εκ. Πλάτος: 120 εκ.

Μουσείο Μπενάκη, 9349, από τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών

(131/17ος, Πηγή 1). Επιτραχήλιο, 1666, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό με μαργαριτάρια, ύψος: 138 εκ. πλάτος: 25 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9351

(132/17ος αι, Πηγή 1). Επιτάφιος της Δεσποινέτας, 1682, χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ μεταξωτό, ύψος: 113 εκ. Πλάτος: 150 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 959 α, από την Άγκυρα

(133/17ος αι, Πηγή 1). Επιγονάτιο της Δεσποινέτας, 1696, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 67,9 εκ. Πλευρά 48 εκ. Μουσείο Μπενάκη, 9357

(134/18ος αι, Πηγή 1). Μίτρα, 1715, Χρυσοκέντημα σε σκούρο μπλέ βελούδο και κόκκινο μεταξωτό, πούλιες, μαργαριτάρια, σμαράγδια.

Διάμετρος: 24 εκ. Ύψος: 20 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 7Α, από την Άγκυρα

(135/17ος αι, Πηγή 1). Εικόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, τέλη 17ου αι. χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, ύψος: 62,5 εκ. Πλάτος: 42,5 εκ.

Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 40, από την Τραπεζούντα

(136/18ος αι, Πηγή 1). Εικόνα- Λάβαρο του Αγίου Γεωργίου, 1731, χρυσοκέντημα σε κόκκινο μεταξωτό, μαργαριτάρια, ημιπολύτιμες και γυάλινες πέτρες, ύψος: 108 εκ. Πλάτος: 72 εκ. Μουσείο Μπενάκη, ΤΑ 13, από την Αργυρούπολη του Πόντου

(1/17ος αι, Πηγή 2). Αρχιερατικός σάκκος, 17ος αι. Ηπειρωτική τέχνη. Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών

(6/16ος αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1589-1590, Έργο κεντητή Αρσενίου μοναχού. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

(7/14ος αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 14ος αι. Εργαστήριο Μετεώρων. Ιερά Μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων

(8/17ος αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Ανθίμου, 1609. Εργαστήριο Αδριανουπόλεως. Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας

(9/18ος αι., Πηγή 2). Επιτραχήλιο, αρχές 18ου αι. Κρητικό εργαστήριο. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος

(10/17ος αι. Πηγή 2). Επιτάφιος, 1685. Έργο της κεντήτριας Δεσποινέτας. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας

(12/18ος αι., Πηγή 2). Επιμάνικο, 1730. Έργο της κεντήτριας Αγάθης μοναχής. Εργαστήριο Κωνσταντινουπόλεως. Θησαυροφυλάκιο Οικουμενικού Πατριαρχείου

(13/18ος αι., Πηγή 2). Επιτάφιος, 1752. Έργο Χριστοφόρου Ζεφάρ. Εργαστήριο Βιέννης. Ιερά Μονή Θεοτόκου Ολυμπιώτισσας, Ελασσώνα

(18/17ος αι., Πηγή 2). Μοναστικά επιτραχήλια, 17ος αι. Τέχνη Κωνσταντινουπόλεως. Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Σινά

(19/Παλαιολόγια τέχνη, Πηγή 2). Επιτραχήλιο, Παλαιολόγια τέχνη. Ιερά Μονή Ιωάννου του Θεολόγου, Πάτμος

124

125

131

128

132

ANTIMHNSION

127

ΕΠΙΜΑΝΙΚΟ

126. ΕΠΙΜΑΝΙΚΟ
100x60
Σπιν. Πρω. Ομάδα 2/α

126

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΣ ΣΑΚΚΟΣ

130. ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΣ ΣΑΚΚΟΣ
110x70/60cm
Σπιν. Πρω. Ομάδα 1/α

130

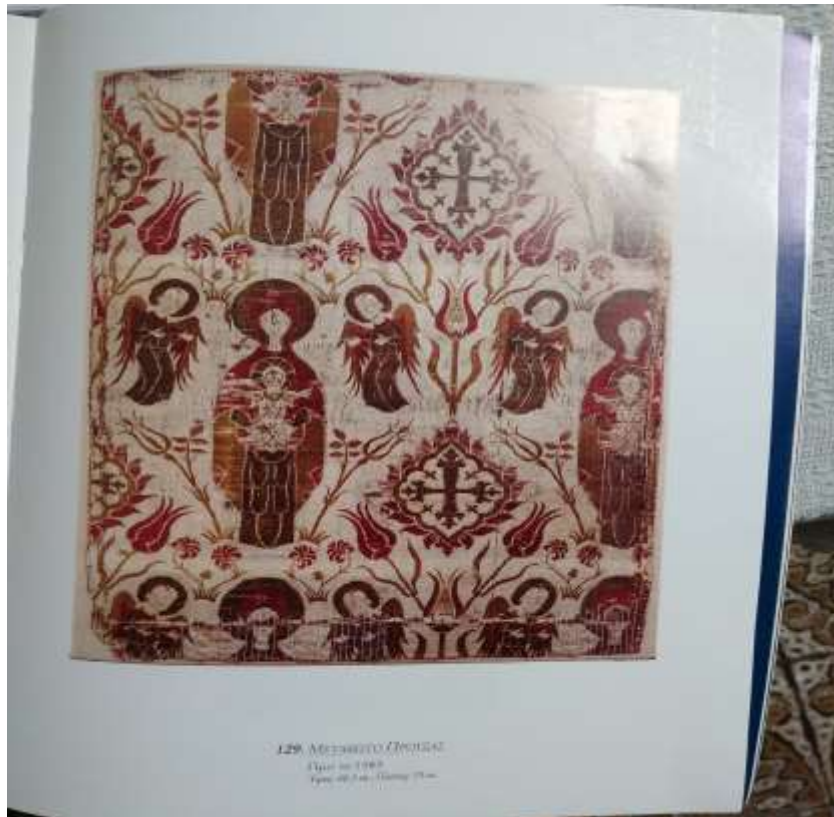
ΕΠΙΓΟΝΑΤΙΟ

133. ΕΠΙΓΟΝΑΤΙΟ ΤΗΕ ΜΑΧΙΟΝΕΔΑΙ
1090
Υψος 67,9 εκ. Πλάτος 48 εκ.

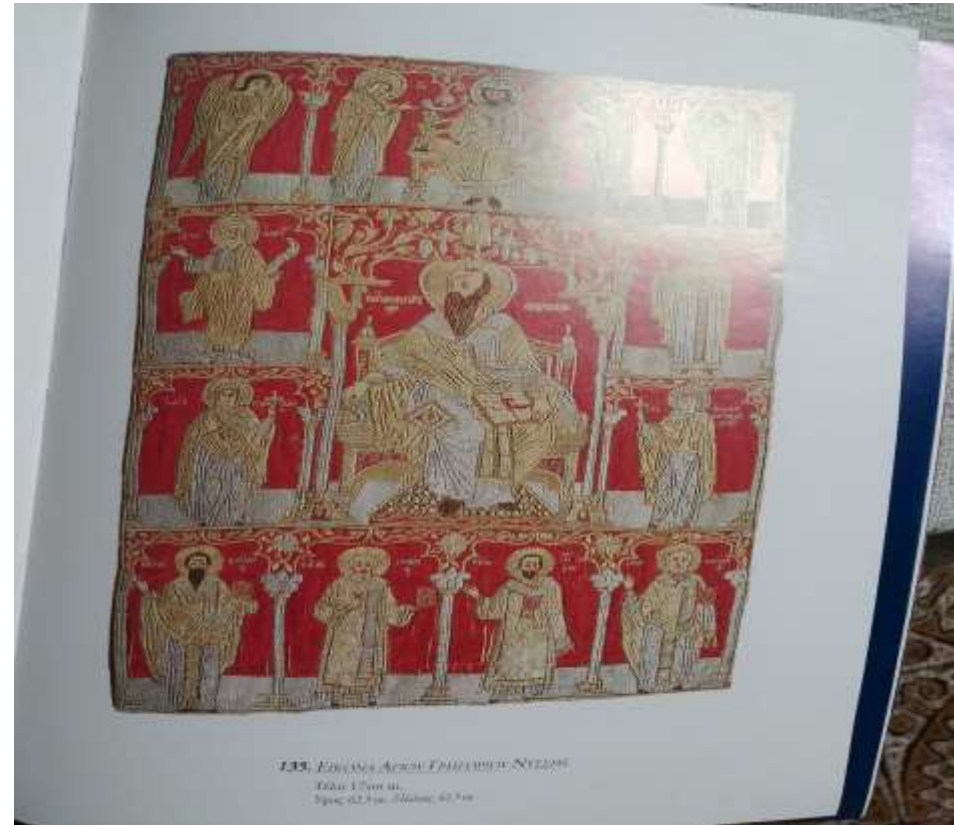
133

ΜΕΤΑΞΩΤΟ ΠΡΟΥΣΑΣ

129

ΕΙΚΟΝΑ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

135

ΕΙΚΟΝΑ ΛΑΒΑΡΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

136

MITPA

134

1

6

7

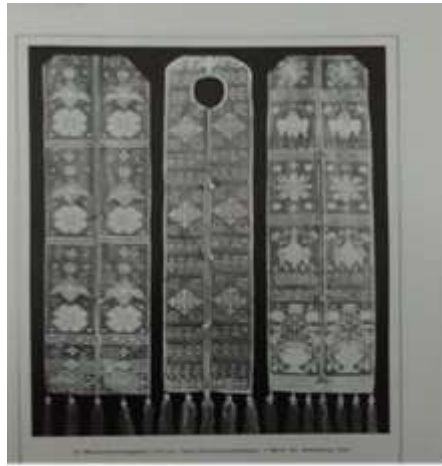
8

9

10

18

12

13

19

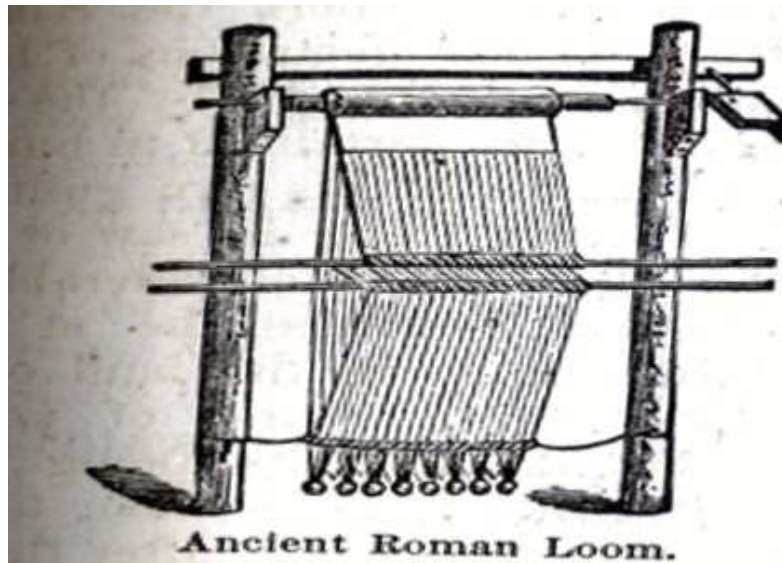
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ (ΕΝΟΤΗΤΑ 1).

Μωραΐτου Γ. (2016) Αρχαία υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/>.

Δρούγου Στέλλα (2016). Υφαίνοντας το χρυσό. Το χρυσούφαντο ύφασμα της Βεργίνας, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/>.

Ancient Roman Loom.

ΤΑ ΚΟΠΤΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ

Πηγή: Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού. www.mnep.gr

Τα εκλεκτά δείγματα των κοπτικών υφασμάτων και άλλων αντικειμένων κοπτικής τέχνης (υφαντικά εργαλεία, πέδιλα) που ανήκουν στη συλλογή του Μουσείου Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού αποτελούσαν άλλοτε μέρος της Συλλογής Αιγυπτιακών Αρχαιοτήτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου της Αθήνας. Δωρεά του Ιωάννη Δημητρίου από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και του Αλεξάνδρου Ρόστοβιτς από το Κάιρο, τα αντικείμενα αυτά παραχωρήθηκαν το 1923 στο Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού (τότε Μουσείον Κοσμητικών Τεχνών), ως υλικό «περισσότερο εναρμονιζόμενο» προς τα νεότερα, διακοσμημένα υφάσματα των συλλογών του. Έργα των χριστιανικών λαών της κοιλάδας του Νείλου, των Κοπτών, τα αντικείμενα αυτά χρονολογούνται από τους πρώιμους ελληνοιστικούς χρόνους μέχρι την αραβική κατάκτηση και μετά (2ος-12ος αιώνας μ. Χ.). Βρέθηκαν σε τάφους ευγενών αξιωματούχων ή σε θησαυροφυλάκια μοναστηριών της Αιγύπτου. Η αμμώδης και ξερή αιγυπτιακή γη, καθώς και ο τελετουργικός τρόπος ενταφιασμού των νεκρών με τα διάκοσμα κοπτικά υφάσματα, βοήθησαν στη διατήρησή τους μέχρι την ανασκαφική ανακάλυψή τους από αρχαιολόγους ή λαθρανασκαφείς. Η συλλογή έργων κοπτικής τέχνης του Μουσείου Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού θεωρείται μία από τις σημαντικότερες στον κόσμο.

Πηγή Κοπτική Τέχνη Μουσείο Μπενάκη.

Η Κοπτική Συλλογή του Μουσείου περιλαμβάνει μια μοναδική και πλουσιότατη ομάδα υφασμάτων, που πρόσφατα προβλήθηκε διεθνώς μέσω του ευρωπαϊκού προγράμματος Tissus. Στα υφάσματα της Συλλογής εκφράζεται με τον καλύτερο τρόπο ο συγκερασμός στοιχείων από την τοπική αιγυπτιακή παράδοση και τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, με δυναμικά νεότερικά στοιχεία της χριστιανικής θρησκείας. **Η έντονη διακοσμητικότητα, η σχηματοποίηση της ανθρώπινης μορφής, η έμφαση στην απόδοση τοπικών θεμάτων όπως τα νειλωτικά τοπία, και πάνω απ' όλα η εκφραστική αμεσότητα των παραστάσεων είναι στοιχεία που διακρίνουν τις κοπτικές δημιουργίες** από άλλα σύγχρονα έργα. Ορισμένα από τα υφάσματα της Συλλογής μιμούνται το θεματολόγιο και τις αισθητικές προτιμήσεις των μεγάλων καλλιτεχνικών κέντρων της περιόδου. Τα έργα αυτά, που διασώθηκαν χάρη στο ξηρό κλίμα της Αιγύπτου, αποτελούν μοναδική μαρτυρία για τη μορφή των πολυτελών μεταξωτών υφασμάτων που σήμερα έχουν πλέον χαθεί.

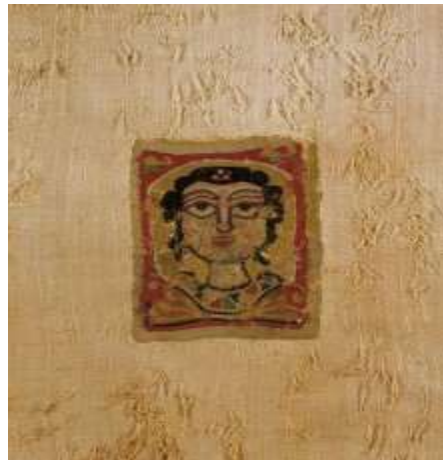
Κοπτικό ύφασμα του 13^{ου} αι., στα «χνάρια» της βυζαντινής παράδοσης.

Στα κοπτικά υφάσματα διακρίνεται συγκεκριμένος τύπος διακόσμησης . Συγκεκριμένα τα διακοσμητικά θέματα αναπτύσσονται σε ζώνες (clavi, orbiculi, segmenta), και εκτελούνται με την τεχνική της ταπισερί(tapisserie). Πολλές φορές -προβάλλουν πάνω στο υπόλευκο απλής ύφανσης ύφασμα(taffetas/toile, toby)

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ –ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΥΦΑΝΤΙΚΗ Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΣΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Η έναρξη της βυζαντινής περιόδου συμπίπτει με 2 καινοτομίες στο χώρο της υφαντικής: Ενώ από σημαντικά ευρήματα επιβεβαιώνεται η χρήση του όρθιου αργαλιού από τα προϊστορικά ως τα πρώτα βυζαντινά χρόνια, η πρώτη καινοτομία της εποχής στο βυζάντιο αφορά στην χρήση οριζώντιου αργαλιού. Ο όρθιος αργαλιός ήταν άβολος, και επιπλέον περιόριζε το μήκος του υφάσματος. Η δεύτερη καινοτομία αφορά στην εισαγωγή της ραφής, με υποχώρηση των άρραφων υφασμάτων.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΕΤΑΞΩΤΑ

Πηγή: Καλαμάρα Π. Κόκκινη κλωστή δεμένη. Καλειδοσκοπίο.

Το 1064-65, ο Γερμανός επίσκοπος Γκύντερ επιστεύτηκε την Κωνσταντινούπολη. Φεύγοντας ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Ι΄ του δώρισε ένα μεταξωτό ύφασμα στο οποίο απεικονίζεται έφιππος ο Βασίλειος Β΄, ανάμεσα στις προσωποποιήσεις της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνας, σε ανάμνηση του θριάμβου του στις δύο πόλεις. Στην επιστροφή ο Γκύντερ πέθανε και σε ένδειξη τιμής η συνοδεία του τον έθαψε τυλίγοντας το σώμα του στο πολύτιμο ύφασμα. Το μεταξωτό βρέθηκε τον 20^ο αι. στην Γερμανία στην πόλη Μπάμπεργκ.

Μεταξωτό ύφασμα με τον Ευαγγελισμό μέσα σε μεταλλιο, τέλη του 7^{ου} αι., 68,7x33,6 εκ. Μουσείο Βατικανού Ρώμη.

Χριστιανικά θέματα με καταβολές Ελληνιστικές (Rice, 1963. Art of the Byzantine Era. Thames and Hudson).

Μεταξωτό ύφασμα με μετωπική άποψη τέθριππου μέσα σε μετάλλιο, 8^{ος} αι. ύψος 75 εκ.. Μουσείο Κλυνύ, Παρίσι.

Με εκκοσμικευμένη θεματολογία το μεταξωτό αυτό έχει βρεθεί στον τάφο του Καρλομάγνου, στο Άαχεν.

Πηγή: Mount Athos Repository: Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας.
<https://repository.mountathos.org/jsrui/handle/20.500.11957/68776>

Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας
<http://hdl.handle.net/20.500.11957/68776>

Τίτλος:	Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας
Είδος αμφίου ή πέπλου:	Επιγονάτιο
Συντήρηση:	Όχι
Κατάσταση διατήρησης αντικειμένου:	Σχετικά καλή
Διαστάσεις:	47 X 48,5

Υλικό Φορέα:	Βελούδο Αργυρονήματα Επιχρυσωμένο ασήμι Μεταξωτές κλωστές Πολύτιμοι - ημιπολύτιμοι λίθοι
Υλικό Πρόσθετων διακοσμήσεων:	Πούλιες Σειρήτι - σειρήτια Στριφτές χρωματιστές μεταξωτές κλωστές Τιρ - τιρ Χρυσονήματα
Ύλη φοδραρίσματος:	Μεταξωτή φόδρα
Τεχνική κατασκευής:	Φουσκωτό - ανάγλυφο κέντημα
Εικονογραφικός διάκοσμος:	Χριστός Παντοκράτωρ
Ανεικονικός διάκοσμος:	Φυτικός διάκοσμος
Από:	Ιου-1805 Κατηγορία Επιγραφής: Αφιερωματική Είδος Επιγραφής: Πεζή Παλαιογραφικά Στοιχεία: Κεφαλαιογράμματη Γλώσσα Επιγραφής: Ελληνική Κατηγορία Επιγραφής: Κτητορική
Πληροφορίες επιγραφής:	Είδος Επιγραφής: Πεζή Παλαιογραφικά Στοιχεία: Κεφαλαιογράμματη Γλώσσα Επιγραφής: Ελληνική Κατηγορία Επιγραφής: Υπογραφή τεχνίτη / καλλιτέχνη Είδος Επιγραφής: Πεζή Παλαιογραφικά Στοιχεία: Κεφαλαιογράμματη Γλώσσα Επιγραφής: Ελληνική
Εργαστήριο ή τεχνίτης:	Φωτεινή
Δωρητής - Αφιερωτής:	Ιωακείμ ιερομόναχος Σουλτάνα

Λέξεις Κλειδιά:

Μονή:

Εμφανίζεται στις συλλογές:

Φωτεινή
Επιγονάτιο
Χριστός Παντοκράτωρ
Φωτεινή κεντήτρια
Ιωακείμ ιερομόναχος
Μονή Καρακάλλου
[Κεντητική - Υφαντική](#)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΥΦΑΝΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Πηγή: Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953.

1^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ. Αέρας (14ος αι.) Μουσείο Μπενάκη

Περιγραφή

Ο **Αέρας** έχει παράσταση της Θείας Μετάληψης. Κάτω από κιβώριο στηριζόμενο σε τέσσερις διπλούς κίονες παριστάνεται ο Ιησούς όρθιος κατά μέτωπον πίσω από την Αγία Τράπεζα. Φοράει ιμάτιο πτυχωτό και κρατάει ποτήρι. Στα δύο πλάγια της Τράπεζας και στο μεταξύ των κίωνων διάστημα του κιβωρίου δύο εξαπτέρυγα χερουβείμ. Πάνω στην Τράπεζα υπάρχουν δύο σταυροί εγγεγραμμένοι σε κύκλους. Ο κάμπος κοσμεύεται με μικρούς οκτασκελείς αστέρες. Στις δύο πάνω γωνίες *ΙΣ ΧΣ*. Την παράσταση περιβάλλει στενή ζώνη με κεφαλαιογράμματη λειτουργική επιγραφή *ΠΙΕΤΑΙ ΕΞ ΑΥΤΟΥ ΠΑΝΤΕΣ ΤΟΥΤΟ ΕΣΤΙ ΤΟ ΑΙΜΑ ΜΟΥ ΤΟ ΤΗΣ ΚΕΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΤΟ ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ Κ(αι) ΠΟΛΛ (ων) ΕΚΧΥΝΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΑΦΕΣΙΝ ΑΜΑΡΤΙΩΝ*. Στον αέρα του Μουσείου Μπενάκη αντί των αποστόλων που συνήθως εικονίζονται έχουμε δύο χερουβείμ, δηλαδή έχουμε συμβολική συνοπτική απόδοση.

Τεχνικά χαρακτηριστικά

Πρόκειται για ύφασμα βαμβακερό κυανό. Το κέντημα έχει γίνει κυρίως με χρυσό σύρμα λεπτό με βελονιά καβαλίκι μόνο στο φωτοστέφανο αλλάζει καμάρες. Οι σκιές του προσώπου δηλώνονται ελαφρά με κυανές γραμμές από μετάξι. Οι πτυχές του ιματίου διαγράφονται με ιώδεις ή κυανές γραμμές. Τα γυμνά μέρη έχουν κεντηθεί με ξανθό ανοικτό μετάξι, ενώ η κόμη, το γένη και τα φρύδια με φαιό βαθύ, ενώ ερυθρό μετάξι για κόσμημα ποτηρίου και για το κυμάτιο το οποίο κοσμεί τα τόξα του κιβωρίου. Τα χερουβείμ έχουν κεντηθεί με αργυρό σύρμα και χρυσό, ενώ αργυρό χρησιμοποιείται για τις βάσεις των κιονοκράνων και τα τόξα. Οι διαστάσεις του είναι 0,65 X 0,52 μ.

Πηγή: Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953.

2° ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ. Σάκκος Νεόφυτου Νικομήδειας (Μουσείο Μπενάκη)

Περιγραφή

Ο **Σάκκος Νεόφυτου Νικομηδείας** από πολύτιμο χρυσό ύφασμα της Προύσας φέρει ολοκέντητο πόλο. Σε κύκλο παριστάνεται ο Χριστός σε προτομή σαν Μέγας Αρχιερέας, σε στάση ευλογίας. Δύο τεμνόμενα τρίγωνα σχηματίζουν εξασκελές άστρο που περιβάλλει τον Χριστό σαν δόξα. Στον κάμπο του πόλου επιγραφή με κεφαλαία μαύρα γράμματα δίνει το όνομα του αφιερωτή ο οποίος υπήρξε ο μητροπολίτης της Νικομήδειας Νεόφυτος που παραιτήθηκε από τον μητροπολιτικό θρόνο στα 1639: *Ο ΠΑΡΩΝ ΣΑΚΟΣ ΣΗΝ ΤΩ ΩΜΟΩΦΟΡΙΩ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΑΧΥΛΙΩ ΚΑΙ ΕΠΙΓΟΝΑΤΙΩ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ Μ(ητ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ Κ(υρ)Υ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΣΕ ΤΑΥΤΑ ΕΝ ΤΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΠΛΗΣΙΟΝ ΣΕΡΡΑΣ..* Το αργροϋφασμένο υλικό του σάκκου διακοσμείται με τα λεγόμενα *σινικά* νέφη και με δύο μεγάλα κοσμήματα που έχουν τη μορφή πολύφυλλου ρόδακα. Ο σάκκος αυτός αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση της υφαντικής της Προύσας που παρουσιάζει ιδιαίτερη ακμή στην εποχή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520-1566).

Τεχνικά χαρακτηριστικά :Έχει αργυρά κουμπιά στα πλάγια. Ο μεγάλος πόλος είναι ολοκέντητος με καθαρό σύρμα Η δόξα του Χριστού έχει κεντηθεί με χρυσό σύρμα και βελονιά καμάρες, ενώ τα χαρακτηριστικά του προσώπου και η κόμωση με τη συνηθισμένη ριζοβελονιά με φαιάς απόχρωσης μετάξι. Ο λοιπός κάμπος με ρίζες.

Πηγές: Κατερίνα Ζωγράφου-Κορρέ, Μεταβυζαντινή-νεοελληνική εκκλησιαστική χρυσοκεντητική, χ.ε Αθήνα, 1985

- Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953.

3^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ. Επιτάφιος (1599) Μουσείο Μπενάκη

Περιγραφή

Παράσταση Επιτάφιου Θρήνου, διαστάσεων 1,07 X 0,80 μ. επιζωγραφισμένη στα ακάλυπτα μέρη του σώματος. Ο Χριστός βρίσκεται επάνω σε χαμηλή λάρνακα στηρίζοντας το κεφάλι του στον κόλπο της Παναγίας που κάθεται πλησίον. Ο Ιωσήφ στο άλλο άκρο καλύπτει τα πόδια του Ιησού με σενδόνι. Πίσω από τη λάρνακα σκιάβουν ελαφρώς κατά η σειρά οι τρεις γυναίκες του Θρήνου, ο Ιωάννης και ο Νικόδημος Στο βάθος της παράστασης ο Σταυρός και έξι μικρά δέντρα. Στις δύο άνω γωνίες άγγελοι σε στάση γονατιστή σε ένδειξη σεβασμού. Μεταξύ των άνω κεραιών του σταυρού, επιγραφή με κεφαλαία γράμματα : *ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΘΡΗΝΟΣ* Κάτω στην αριστερή γωνία , η επιγραφή και η χρονολογία: *ΣΙΜΕΟΝΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΜΟΥ ΘΕΟΔΩΣΗΑ ΤΗΣ ΠΟΥΛΟΠΟΣ 1599*. Πιθανώς η Συμεώνη ήταν η αφιερώτρια και η Θεοδοσία η κεντήτρια. Εδώ απουσιάζουν τα λειτουργικά θέματα και η παράσταση έχει αφηγηματικό ιστορικό χαρακτήρα. Οι άγγελοι δεν κρατούν ριπίδια αλλά προστίθενται στα πρόσωπα του Θρήνου. Οι μορφές έχουν μεγάλα και έντονα χαρακτηριστικά, την αυστηρή και συγκρατημένη έκφραση.

Τεχνικά χαρακτηριστικά

Το ύφασμα είναι βαθύ κόκκινο μεταξωτό. Λόγω των μεταγενέστερων επιζωγραφήσεων δεν είναι πάντοτε σαφής ο τρόπος πλαστικής αποδόσεως των προσώπων. Τα χαρακτηριστικά είναι κεντημένα με βαθύ φαιό μετάξι, οι βόστρυχοι με βαθύ φαιό ριζοβελονιά Τα εξωτερικά ενδήματα της Παναγίας, του Ιωσήφ και των αγγέλων με καβαλίκι και χρυσό σύρμα. ο χιτώνας της Παναγίας με ίσια σπασμένη και αργυρό σύρμα. Στα ενδύματα των άλλων προσώπων υπάρχει εναλλαγή ίσια σπασμένη, μπακλαβαδωτή με χρυσό σύρμα. Το βάθος της λάρνακας αποτυπώνεται με βαθύ φαιό μετάξι και ριζοβελονιά. Οι πτυχές των ενδυμάτων και τα περιγράμματα αυτών σχηματίζονται με ριζοβελονιά και φαιό μετάξι. Στο μέσο της κάτω πλευράς το ύφασμα έχει υποστεί φθορά όπως και στο σημείο της χρονολογίας που διαβάζεται με σιγουριά.

Πηγή: Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείο Μπενάκη, εν Αθήναις 1953.

4^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ. Άγιος Γεώργιος με εικονίδια (Μουσείο Μπενάκη)

Περιγραφή

Ο Άγιος Γεώργιος με εικονίδια απεικονίζεται έφιππος να φονεύει δράκοντα ενώ πάνω στην πλάτη του αλόγου κάθεται μικρός απελευθερωμένος αιχμάλωτος κρατάει *κουκούμιο*. Στο βάθος δεξιά η βασιλοπούλα αναμένει σε στάση δέησης. Πίσω από αυτήν, σε εξώστη με δύο αψίδες του τείχους της πόλεως, ο βασιλιάς κρατώντας τα κλειδιά και κοντά σε αυτόν η βασίλισσα, παρακολουθούν το κατόρθωμα του Αγίου , ενώ ιπτάμενος άγγελος στέφει τον Άγιο. Κάτω από τα πίσω πόδια του αλόγου και πάνω στο έδαφος υπάρχει σχηματοποιημένος άνθος. Στο μέσο της πάνω πλευράς της εικόνας, μέσα σε κόσμημα , η Αγία Τριάδα. μεταξύ δυο χερουβείμ. Στις πλάγιες πλευρές η Παναγία με τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, σε στάση δέησης, οι δύο αρχάγγελοι και ανα δυο οι τέσσερις ιεραρχες. Κάτω στο μέσο ,εντός κοσμήματος, όμοιο με αυτό που περιέχει την Αγία Τριάδα, έμμετρη αρχαίζουσα επιγραφή με κεφαλαία : Σχήμα σταρού που στις τέσσερις γωνίες του αναγράφει *ΙΣ/ΧΣ ΝΙ/ΚΑ ΕΝ ΕΤΕΙ Σ(ωτη)ΡΙΩ ΑΨΛΑ ΜΑΡ ΤΙΟΣ ΤΡΙΑΣ ΔΕΗΣΙΝ ΣΕΙΟ ΟΙΚΕΤΟΥ ΔΕΧΕΥ/ΣΟΥΜΕΛΙΤΟΙΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΥ ΣΟΥ ΤΑΦΟΥ/ΤΟΥΤΗΝ ΔΕ ΘΕΙΗΝ*

ΚΟΣΜΕΟΝΤΟΣ ΕΙΚΟΝΑ /ΜΜΗΜΗΣ ΕΥΑΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΓΕΝΝΗΤΩΡ (ων)/ΖΑΜΑΝΟΥ ΙΟΡΔΑΝΟΥ ΣΥΝ ΚΥΡΙΑΚΩ/ ΙΩΑΝΝΗ, ΚΥΠΡΙΑΝΩ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗ/ ΓΕΩΡΓΙΩ /ΙΩΣΗΦ, ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΩ/ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣΑΣΗΣ ΕΝ ΤΡΑ/ΠΕΖΟΥ[Ν]ΤΗ /ΠΟΛΗ/ΠΟΝΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ/ ΤΟΥ ΚΑΣΗΜΠΟΥΡΗ. Στις τέσσερις γωνίες υπάρχουν τα αποκαλυπτικά σύμβολα των Ευαγγελιστών. Κάθε εικονίδιο πλαισιώνεται με τοξωτά κοσμήματα τα οποία περιέχουν άνθη. Η εικόνα είναι ραμμένη πάνω σε μεγαλύτερο ύφασμα στο κάτω μέρος του οποίου κρέμονται θύσανοι.

Τεχνικά χαρακτηριστικά

Πρόκειται για ύφασμα ερυθρό μεταξωτό. Το πρόσωπο του Αγίου είναι κεντημένο με μετάξι σιτόχρουν και πάρα πολύ μικρές βελονιές. Τα ενδύματά του είναι περίτεχνα: το ιμάτιο φτιαγμένο με χρυσό, καβαλίκι για το στρατιωτικό πουκάμισο, αργυρό σύρμα με ερυθρό μετάξι για γέμισμα. Ο θώρακας διακοσμείται με αργυρόχρυσια φολιδωτά κεντήματα. Η κυρίαρχη βελονιά είναι το καβαλίκι. Ο ίππος φτιάχτηκε με αργυρό σύρμα με χρυσό περίγραμμα. Ο δράκοντας με πράσινο μετάξι, ενώ χρυσοκέντητα είναι τα φτερά του. Το έδαφος από χρυσό με τεχνική καμάρες. Το άνθος κάτω από το άλογο δηλώνεται μόνο με πράσινο περίγραμμα. Τα βασιλικά ενδύματα έχουν εκτελεσθεί με χρυσό σύρμα και αργυρό για την περιφέρεια. Το τείχος με αργυρό σύρμα μπακλαβαδωτή βελονιά, οι ασπίδες με χρυσό σύρμα και αργυρό μετάξι ερυθρό. Του αγγέλου τα ενδύματα είναι αργυρά και τα φτερά χρυσά. Το βάθος των μορφών είναι με χρυσο σύρμα και μπακλαβαδωτή βελονιά. Τα άνθη χρυσοκέντητα πάνω σε έδαφος με πράσινο μετάξι και χρυσό σύρμα ή νήμα.

Χρόνος κατασκευής

Ο αναφερόμενος στην επιγραφή αφιερωτής Σουμελίτης ήταν κοτζάμπασης της Ποντιακής Αργυρούπολης. Έτος κατασκευής το 1731.

Πηγή: Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- Μωραΐτου Γ. (2016) Αρχαία υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/>.

- Δρούγου Στέλλα (2016). Υφαίνοντας το χρυσό. Το χρυσούφαντο ύφασμα της Βεργίνας, στο Ίδρυμα Μποδοσάκη. Αρχαία Υφάσματα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο-Bodossaki Lectures on Demand στο <https://www.blod.gr/lectures/arhaia-yfasmata-sto-ethniko-arhaiologiko-mouseio/> .
- Τα κοπτικά υφάσματα. Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού. www.mnep.gr
- Κοπτική Τέχνη Μουσείο Μπενάκη.
- Καλαμάρα Π. Κόκκινη κλωστή δεμένη. Καλειδοσκόπιο.
- Mount Athos Repository: Επιγονάτιο με Χριστό Παντοκράτορα, Φωτεινής κεντήτριας. <https://repository.mountathos.org/jspui/handle/20.500.11957/68776>
- Ευγενία Βέη Χατζηδάκη, Εκκλησιαστική Κεντήματα, Μουσείον Μπενάκη, εν Αθήναις 1953.